

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

NİSAN 1966

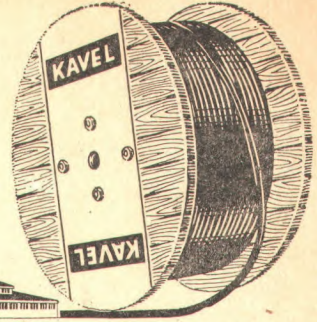
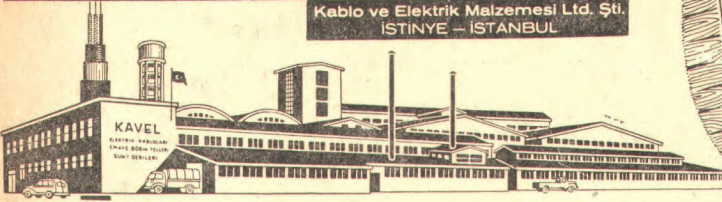
SAYI 22

CİLT - 4

250 KURUŞ

KAVEL

Kablo ve Elektrik Malzemesi Ltd. Şti.
İSTİNYE — İSTANBUL

Daima Standartlara Uygun,
Laboratuar Kontrolunu haiz,
En üstün kalite imalât yapar.

- ☆ Plastik İzoleli Elektrik Kabloları
- ☆ Suni deriler ve Yer muşambası
- ☆ Emaye Bobin telleri

Telefon : 63 34 00 — 63 34 01 Telgraf: KAVELKABLO — İSTANBUL

Yazılardaki fikirler yazarlarına aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz.

Gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

REKLÂM TARİFESİ

Arka Kapak	750 Lira
Ön İç Kapak	500 Lira
Arka İç Kapak	500 Lira
İç Sahifeler	400 Lira

HİÇ BİR MEDENİ DEVLET YOKTUR
Kİ ORDU VE DONANMASINDAN
EVVEL İKTİSADİYATINI DÜŞÜNÜŞ
OLMASIN
K. ATATÜRK

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

CİLT : IV

SAYI : 22

NİSAN — 1966

Fiatı : 2.5 T.L.

Yıllık: 30-6 Aylık: 15 TL.

Sahibi : Cemiyet Adına OKTAY EMED

Genel Yayın Müdürü : NİHAT BATUR

Mes'ul Yazı İşleri Müdürü : GÜNGÖR ADAK

İdare Müdürü : FARUK ÇEHRELİ

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Basıldığı yer : YENİLİK BASİMEVİ

YAZI HEYETİ :

İstanbul

Atalay ŞAHİNOĞLU
Alpay ERDOĞAN
Fazlı AYVERDİ
Rıdvan YÜKSELEN
Solmaz BURAL
Şemsettin GÜLER
Zeki ERGİNSU

Ankara

Fahrettin TUNÇÖZ
Hamdi MEHTER
İmren AYKUT
Meliha TURKAN

İÇİNDEKİLER

2	Bizden Size	Güngör ADAK
3	Ziraatte Gelir Vergisinin Tatbiki	Ş. AKSOY
6	Ayın Ekonomik Olayları	Faruk ÇEHRELİ
12	Ustabaşılar ve Sendika
Temsilcileri	Dr. Toker DERELİ
16	Standardizasyon ve Önemi	Nuran ADAK
19	Karma Ekonomi ve Dış Yardım	Memduh AYTÜR
31	Özel Sektör Yatırımlarının
İstikameti	Eyüp KARADAYI
37	Cemiyetten Haberler	Nihat BATUR

B İ Z D E N ;

Sevgili Okuyucu;

İktisat Dergisinin 22 ci sayısı ile bir defa daha karşınızdayız.

İlk olarak; geçen sayımızda yapmış olduğumuz yenilikler hakkındaki düşüncelerinizi kısmen de olsa öğrenmiş bulunduğumuzu belirtmek isteriz. Hemen söylemek icap ederse temas imkânını bulabildiğimiz bütün okuyucularımız tenkit'ten ziyade, takdir ve teşvik çabasını gösterdiler. Noksanlarımızı ve küçük de olsa hatalarımızı bildiğimiz için kendilerine nezaketlerinden dolayı candan teşekkürlerimizi sunarız.

Gerçekten katettiğimiz mesafeyi tayin etmek bakımından pek yakında bir anket tertiplemeği düşünmekteyiz. Bu hususta da bize yardımcı olacağınızı ümit ediyoruz.

İkinci olarak; Ankara şubemiz başkanı Sayın ORHAN BULDAÇ'ı dergimizle ilgili olarak —bizlerin de kurulmasını çok arzu ettiğimiz— merkez Ankara şubesi koordinasyonu hususundaki uyarmasına işaret etmek isteriz. Bu hususta gerekli temasları tamamlayarak gelecek sayımızda mütemmim malûmatı sunacağımızı ümit ediyoruz. Ayrıca Sayın ORHAN BULDAÇ'a yeni şeklimiz hakkındaki sitayişkâr sözlerinden dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Üçüncü olarak; İKTİSAT DERGİSİ'nin idareci kadrosuna Sayın FARUK ÇEHRELİ'nin de katıldığını bildirmek istiyoruz. Bir müddettir, dergimiz yazı işleri ile idari işlerini ayırmak hususunda yapmakta olduğumuz çalışmalar neticelenmiş ve yeni tesis ettiğimiz «İDARE MÜDÜRLÜĞÜ» görevine iş hayatındaki uzun tecrübe ve bilgileri de gözönünde bulundurularak Sayın FARUK ÇEHRELİ getirilmiştir. Kendisini tebrik eder, başarılı olmasını dileriz.

Sevgi ve saygılarımızla

Özgür Adak

S İ Z E . . .

Ekonomik Durum

Ziraate Gelir Vergisinin tatbiki

Şerafettin AKSOY

GİRİŞ

Az gelişmiş ülkelerin iktisadi kalkınmasında, ziraat sektörünün vergilendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu yazımızda, önce az gelişmiş ülkelerde ziraat sektörüne Gelir Vergisinin tatbik edilmesinin nedenlerini, **sonrada** ziraat geliri vergilendirmede karşılaşılan problemleri izah etmiye çalışacağız.

I — Ziraat sektörüne Gelir Vergisinin tatbik edilmesinin sebepleri :

A — Eşitlik sağlayıcı ve dağıtıcı bir alet olarak.

Gelir Vergisi fertleri vergi ödeme iktidarına göre, vergilendirmektedir. Vergi ödeme iktidarının ölçüsü ise fertlerin gelirleridir. Aynı zamanda fertlerin aile durumları ve icab ederse gelirin kaynağı, göz önünde tutulmaktadır. Bu bakımdan, Gelir Vergisi mükelleflerin şahsî durumlarını da nazarı itibare aldığı için en iyi vergileme vasıtası olarak kabul edilmek-

tedir. Gelir Vergisinin bahsetmiş olduğu muafiyet ve istisnalar ve müterakki tarife, büyük servetlere sahip az sayıda fertlerin yanında, asgari geçim seviyesi civarında yaşayan büyük halk topluluklarının bulunduğu az gelişmiş ülkelerde, ziraat sektörüne Gelir Vergisinin tatbik edilmesini bilhassa gerekli kılmaktadır. İstihlâk vergilerinin ağır olduğu ve arazi vergilerinin, arazinin kıymetinin artması ve enflasyon dolayısıyla, yükünün hafiflediği zamanlarda müterakki Gelir Vergisi daha cazib bir vergileme vasıtası olarak kabul edilmektedir.

Bununla beraber, mülk arazi veya net servet üzerindeki müterakki vergilerinde millî gelirin adil bir şekilde dağılımını sağlamak için kullanılması ileri sürülebilir. Servet ekseriya gelirden daha az mütesaviyen dağılmıştır. Umumiyetle en büyük servet toplamları, spakülasyon ve iddiharlar neticesi meydana gelmiştir. Servet vergileri bunları vergilendirmede daha aktif bir rol oynayabilir. Servet vergileri gelir eşitsizliğini azalttığı gibi, ay-

nı zamanda fırsatların ve kaynakların eşitsizliğini azaltmak içinde kullanılır. Az gelişmiş ülkeler, Gelir Vergisi yerine, arazi ve mülk vergilerini şahsî ve müterakki şekle getirebilirler. Fakat servet vergilerinin müterakki ve şahsî vergiler haline getirilmesinde, Gelir Vergisi ziraat sektörüne tatbik edildiği zaman, mevzu bahis olan problemler ortaya çıkmaktadır.

B — Tasarrufları hareketlendirme vasıtası olarak :

Az gelişmiş ülkelerde ziraat sektörünün tasarruf imkânı eşit dağılmamıştır. Bu gibi ülkelerde, tasarruf imkânının büyük bir kısmı bir kaç elde toplanmıştır. Gelir Vergisi ziraî kazançlarda muafiyet ve istisnalarla ziraî nüfusun büyük bir kısmını, vergi dışı bırakmakta ve müterakki tarifelerle büyük gelirleri vergilendirmektedir. Bu suretle, devletin eline geçen varidat artmakta ve fazla varidatın prodüktiv yatırımlara yöneltilmesi gerçekleşmektedir. Fakat bu yolda fazla ileri gidilmemelidir. Çünkü hususî teşebbüsün yatırım şevki azalabilir ve devlet yatırımlarındaki artış, hususî teşebbüs yatırımlarındaki azalmayı karşılayamaz hale gelebilir. Bu durum daha ziyade sanayi sektöründe görülmekteysede ziraat sektöründe de aynı problemle karşılaşılır. Ziraat sektörünün gelirleri daha ziyade yatırıma gitmeyen gelirler olduklarından, lüks istihlâke ve spekülasyona gitmesi kuvvetle muhtemeldir. Müessir bir Gelir Vergisi, gelişmeye hizmet edecek kapital formasyonu için özel yatırımlara zarar vermeden esaslı fonlar toplıyabilir.

C — Teşvik edici bir alet olarak :

Ziraat sektöründe yüksek gelir gruplarında, Gelir Vergisinin «gelir tesiri» «ikame tesirine» nazaran daha kuvvetli olabilecektir. Daha doğrusu arazi sahiplerinin gelirini azaltmakla, Gelir Vergisi onla-

rın gelirlerini eski seviyesine çıkarmak için kaynaklarına müsmir istihdam sahaları aramıya sevk edecektir (1).

Ziraat sektörüne bir Gelir Vergisinin tatbik edilmesi aynı zamanda mahdut ellerde geniş arazilerin toplanmasını önleyecektir. Çünkü, ziraî kazançların müterakki bir tarifeyle göre vergilendirilmesi, riski büyük kârı az olan ziraî istihdalden, büyük sermayelerin çekilmesine sebep olacaktır. Ekonominin diğer sektörlerinde yatırım imkânlarının ve kârlılığın yüksek olduğu az gelişmiş ülkelerde sermaye seyyaliyeti çok yüksektir. Bu bakımdan büyük sermaye ziraî istihdalden çekilecek ve ekonominin daha verimli sahalarına gidecektir.

D — Enflasyon ve iktisadi gelişmede gelir kaynağı olarak :

Enflasyon devrinde yükselen fiyatlar devletin arazi vergisinden elde ettiği vergi hasılatını arttırmaz. Fakat ziraat sektörüne Gelir Vergisi tatbik edilirse devletin ziraat sektöründen elde ettiği varidat artabilir. Çünkü, arazi vergilerine nazaran, Gelir Vergisi daha elastik bir vergidir. Ziraat sektörünün vergilendirilmesi istihlâke yönelen tasarrufların miktarını azaltmakta ve enflasyonist gidişi firenlemektedir.

Gelir Vergisi enflasyona iyi cevap verdiği gibi, iktisadi gelişmeden mütevellid meydana gelen gelirin büyük bir kısmını, Devlet eline geçirmekte mühim rol oynar. Sanayileşme için gerekli kapitalin kaynağı olarak ziraî gelişmeyi öngören kalkınma programları ziraate Gelir Vergisinin tatbikini zaruri kılmaktadır. Gelir Vergisi, arazi ve istihlâk vergilerine nazaran, ziraat sektöründe varidat artışlarına müterakki bir şekilde cevap vermektedir. Bu bakımdan da ziraat sektörüne Gelir Vergisinin tatbik edilmesi tavsiye olunmaktadır.

II — Ziraî geliri vergilendirmede karşılaşılan problemler :

A — Gıda maddelerinin mühim yer tuttuğu ve bunların istihsalinin çok önemli olduğu ve nüfusu büyük bir kısmının asgari yaşama seviyesi civarında gelir elde ettiği memleketlerde, yani az gelişmiş ülkelerde fertlerin gelirlerini tesbit etmek ve vergileri toplamak oldukça zor bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Ziraî kazançlar iktisaden ileri memleketlerde bile tam olarak tesbit edilememekte ve birtakım zorluklarla karşılaşılmaktadır. Çünkü, ziraat erbabı istihsal etmiş olduğu mahsülün muayyen bir kısmını şahsen istihlâk etmektedir. Bu bakımdan ziraat erbabının gelirinin tesbiti, oldukça önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

B — Gelir Vergisi sistemi, mükellefleri vergilerini bizzat kendilerinin hesaplamasını icab ettirir ve defter kayıtlarına lüzum gösterdiği cihetle mükelleflerin okur yazar olmasına ihtiyaç gösterir. Halbuki az gelişmiş ülkelerin nüfusunun büyük bir kısmı çiftçi olup okur yazar değildirler. Bu husus, bir çok az gelişmiş ülkede ziraate Gelir Vergisinin tatbikini imkânsız hale getirmiş ve bu gibi ülkeler, ziraati vergilemenin diğer usulleri üzerinde durmuşlardır.

C — Gelir Vergisi sisteminde mükellefler gelirlerini bizzat tesbit etmektedirler. Bu sistemde beyan esası vardır ve beyan esası da yüksek vergi ahlâkına dayanmaktadır. Halbuki ziraî gelir elde eden mükellefler vergi toplayıcısına karşı düşmanlık duymaktadırlar. Diğer bir ifadeyle, ziraî sektörde Devlete karşı vergi dolayısıyla husumet duyulmaktadır. Bilhassa Devletin yapmış olduğu amme harcamalarından istifade edemiyen

bölgelerde bu husumet derecesi, istifade eden bölgelere nazaran daha yüksektir.

D — Gelir Vergisinin mükemmel bir şekilde tatbik edilebilmesi için maliye teşkilâtında mükemmel olması icab etmektedir. Maliye teşkilâtı bozuk olan memleketlerde Gelir Vergisini tam olarak tatbik etmeye imkân yoktur. Az gelişmiş ülkeler büyük malî sıkıntı içinde olduklarından, maliye teşkilâtlarını tam olarak kuramamışlardır ve bu gibi ülkelerde Gelir Vergisi tatbikatı oldukça büyük aksaklıklarla devam etmektedir. Az gelişmiş ülkelerin maliye teşkilâtlarını iyi işler bir hale getirmelerinin zarureti yanında, yukarda belirttiğimiz gibi, malî bakımdan imkânsızlık içinde olduklarını da kabul etmek gerekir.

Yukarda belirtmeye çalıştığımız güçlükler yüzünden, bir çok az gelişmiş ülke, ziraati vergilendirmekten vazgeçmiştir. Pakistan, Hindistan ve Türkiyenin uzun zaman, ziraî kazançlara Gelir Vergisini tatbik etmemelerinin sebepleri yukarda açıklamaya çalıştığımız hususlardır. Ziraati vergilendirmede karşılaşılan bütün zorluklara rağmen, az gelişmiş ülkeler, bu sektörü vergilendirmek için bazı çözüm yolları bulmaya çalışmışlardır.

Bu çözüm yollarından bir tanesi; Ziraî sektörde kazanılan sadece belli başlı gelir gruplarını vergilendirme, meselâ arazi sahiplerinin rantını, ziraî sektöre kredi verenlerin faizi, v.s. vergilendirme gibi. Diğer bir vergilendirme şekli, arazi vergileridir. Az gelişmiş ülkeler uzun seneler ziraat sektörünü arazi vergileri ile vergilendirme usulünü tercih etmişlerdir. Fakat bu gibi vergiler, vergi elâstikiyetinin düşük olması sebebiyle, cazibelerini kaybetmişlerdir. Çünkü, fiat artışları karşısında arazi vergilerinin hasılatı aynı kalmaktadır.

Ayın Ekonomik Olayları

Hazırlayan: Faruk ÇEHRELİ

**Özel Sektöre devrolunacak İktisadi
Devlet Teşekküllü kurumları tesbit edildi.**

**Sümerbankın 20, Ziraat Bankasının 37
Tesisinin devri için yapılan hazırlık son
safhaya girdi.**

Hükümet programında açıklandığı gibi, özel sektöre devredilecek iktisadi devlet teşekküllerine ait tesisler tesbit edilmiş ve bu konuda özel bir rapor hazırlanmıştır. Bu hususta, özel mahiyette, aldığımız bilgiler, bir süredenberi söylenti halinde dolaşan haberleri doğrulamış ve Sümerbank'a bağlı 20, Ziraat Bankasına bağlı 37 tesisin özel sektöre devredilmesi raporda bir liste halinde yer almıştır.

Resmiyete halen aksetmiyen raporun hakkında kesin bilgi alınmamış olmasına rağmen, Sümerbank emrinde bulunan 20 tesisden Sivas Çimento fabrikası, İstanbul Porselen ve Seramik fabrikası ile tuğla fabrikası öncelikle devredilecek diğer tesislerin devirleri de bunları takip edecektir.

Ziraat Bankasının iştirakiyle veya resen banka tarafından kurulmuş 53 şirket bulunmaktadır. Bunlardan halen 16 sınıfın tasfiyesi yapılmaktadır. 6 te-

sisin ise tasfiyesine yakında başlanacaktır.

Bankaya bağlı bulunan ve özel sektöre devredilmesi düşünülen tesis ve işletmeler ise şunlardır:

Azot Sanayii T.A.Ş., Türkiye Yapağı ve Tiftik A.Ş., Aydın Tekstil ve Nebati Yağlar Sanayii T.A.Ş., Balıkesir Pamuklu Dokuma Sanayii A.Ş., Yem Sanayii T.A.Ş., Bilecik Konserve Sanayii T.A.Ş.,

Öte yandan bankaya ait bulunan ve banka hisselerinin devredileceği tesisler şu şekilde tesbit edilmiştir:

Adapazarı Şeker Fabrikası, Antalya Pamuklu Dokuma, Karaman iplik ve Pamuklu Mensucat, Aksaray Azmi Milli, Bergama Pamuk ipliği ve dokuma, Kütahya Şeker Fabrikası, Ceyhan Sanayii, Kepez Meyve ve Sebze İstihsal ve Konservecilik Suni Tahta Sanayii, Gübre Fabrikaları, Mineapolis, Üret, Gıda ve Sabun Sanayii, Gima Ticaret İşletmesi ile İstanbul Demir ve Çelik Sanayii A.Ş.

Bu tesislerde bulunan Ziraat Bankası hisselerinin özel raporda belirtildiğine göre vatandaşlara satılması uygun mütalâa edilmiştir.

A.I.D. Teşkilâtı Türk Özel Sektörüne kredi açmak için karar verdi.
AİD ye yapılan sayısız müracaat arasında ilk kredinin sosyal meskenlere tahsisi kararlaştı.

AİD Teşkilâtı yetkililerinden özel olarak aldığımız bilgiye göre AİD Teşkilâtı Türk özel sektörüne kredi açmaya karar verdi.

Bu hususta bilgilerini aldığımız AİD Türk Misyonu yetkilileri konu ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmışlardır.

«Hatırlanacağı gibi bundan bir müddet evvel AİD Teşkilâtına dahil bulunan yetkili kişiler, Beş yıllık kalkınma plânına uygun ve hedefler için müsait bulunan projeleri değerlendirilecekler ve aranan şartlara haiz bulunan kredi talepleri karşılanacaktır.»

Öte yandan belirttiğine göre; bu karar ve açıklama üzerine Türk özel sektörü tarafından AİD Teşkilâtına bir çok müracaat yapılmıştır.

Teşkilât yapılan bu sayısız müracaatları tetkik ederek ilk kredinin sosyal meskenler konusunda inşaatla ilgili olarak verilmesine karar verilmiştir.

AİD Teşkilâtı tarafından Sosyal mesken inşası konusunda verilecek kredi miktarı 7 milyon tutarındadır.

Devlet İhale Kanunu Tasarısı Meclise verildi. Zaman kaybına yol açan formaliteler kaldırılıyor. Teminat hadleri iniyor.

Devlet alım satımlarında İktisadi Devlet Teşekkülleri özel sektöre dahil teşebbüslerle eşit muameleye ve aynı statüye tabi tutulacak.

Maliye Bakanı İhsan Gürsan Anadolu Ajansı muhabirine bir demeç vererek, genel muhasebe kanunu ile devlet ihale kanunu tasarısının yeniden gözden geçi-

rilerek Millet Meclisine takdim edildiğini söylemiştir.

Maliye Bakanının bu konudaki demeci şudur:

«Genel muhasebe kanunu tasarısı yeniden gözden geçirilerek Meclise takdim edilmiştir.

Bu kanunun hazırlanmasını gerektiren başlıca âmil, 40 seneye yaklaşan bir zamandan beri tatbik edilmekte olan meri kanunun, zamanla günün ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmiş olmasıdır.

Yeni tasarının getireceği başlıca yenilikler; kalkınma plânına derpiş edilen esasların bütçelerde yer alması, yüklenmelerde önceden vize usulünün kaldırılması, ödeme işlemlerinde sürat ve basitlik sağlanması, yüklemelerde bakanlık ve müstakil genel müdürlükler yetkiliklerinin genişletilmesi, yöneticileri bağlayıcı mahiyetteki hükümlerin kaldırılması, ödenek dağıtım sistemi yeni esaslara bağlanması, malî sorumluluğun görevler önemine göre tesbiti, garp memleketlerinde olduğu şekilde mutlak hazine birliğinin sağlanması, kamu malları idaresinin disiplin altında alınması, fon hesapları ile döner sermayeli işletmelerin malî işlemlerini ahenkleştirilmesi, gibi önemli hususlara taallük etmektedir.

1966 Turizm mevsimi 30 Mart 1966 günü yapılan bir toplantı ile açıldı.

Özel Sektörün Turizm yatırımları için teşvik edilmesi ileri sürüldü.

Bu yıl turizmden sağlanacak gelirin 20 Milyon doları aşağı sanılıyor.

Türkiye 1966 Turizm sezonu 30 Mart 1966 günü yapılan bir brifing'te, Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihat Kürşat'ın konuşmasıyla açılmıştır. Ankara Palas'ta saat 10 da başlayan brifing'i Başbakan Süleyman Demirel, Bakanlar Kurulu üye-

leri, CHP Genel Sekreteri Dr. Kemal Sattır, bazı Senatör ve Milletvekilleri ile yerli ve yabancı basın mensupları izlemişlerdir.

Servet Beyanını kaldıracak tasarı hazırlandı.

Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdüri Ahmet Tevfik Alpaslan, Servet Beyannamesini kaldıracak ve yerine daha ilmi ve müessir tedbirler getirecek kanun tasarısının hazırlandığını, önümüzdeki günlerde de parlâmentoya sunulacağını açıklamıştır. Ahmet Tevfik Alpaslan, bu konuda şöyle demiştir:

«Bir vergi güvenlik tedbiri mahiyetinde bulunan servet beyanının, arzettiği mahzurlar dolayısıyla kaldırılması ve yerine daha ilmi müessir tedbirler alınması yolunda hükümet programında yer alan esaslara uygun olarak bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Tasarı T.B.M.M. ne sunulmak üzere dir.»

Yabancı Sermayeyi teşvik için yeni tedbir alınacak.

Yürürlükte bulunan yabancı sermaye kanununun yeterli olmadığı açıklandı.

Yabancı sermayeyi teşvik için yeni tedbirler alınmasına ve Türk Parası kıymetini koruma mevzuatında da gerekli değişikliğin yapılması karar altına alınmıştır.

Bu hususta bilgilerini aldığımız yetkililer Devlet Plânlama Teşkilâtında yapılan bu toplantının mahiyeti hakkında açıklama yapmış ve özetle şu bilgileri vermiştir:

«Yapılan özel toplantıda halen yürürlükte bulunan yabancı sermayeyi teşvik kanunu üzerinde durulmuş ve bu kanunun bugün için yeterli bulunmadığı fikri prensip olarak kabul edilmiştir. Yapılacak değişikliklerle daha fazla yabancı

sermayenin yurdumuza girmesi mümkün olabilecektir.

Bunun yanı sıra, Türk parası kıymetini koruma kanununda da bir yenilik yapılması gerektiği, toplantıda bulunanlar tarafından açıklanmış ve bu konuda yapılan müzakereler sonunda, mevzuatın tetkiki için konu Maliye Bakanlığına sevk edilmiştir.

Bütün bunların yanı sıra yabancı sermaye taleblerini inceliyecek ve talepleri Türk özel sektörünün sahaları dışında tatbik edecek olan özel bir idari teşkilâtın kurulması için derhal teşebbüse geçilmesi ittifakla alınan kararlar arasındadır.

A.B.D. yeniden Memleketimize 70 Milyon Dolar kredi açtı.

Kredi 1966 yılı ithalâtımızın finansmanında kullanılmak için açıldı.

Amerika Birleşik Devletleri, 1966 yılı ithalâtımızın finansmanında kullanılmak üzere, memleketimize yeniden 70 milyon dolarlık program kredisi açmıştır. Kredi anlaşması, Maliye Bakanlığında düzenlenen törende, Maliye Bakanı İhsan Gürsan ile A.B.D. Ankara Büyükelçisi Parter Hart tarafından imzalanmıştır.

Kredinin vadesi 40 yıldır. Borç, 10 yıllık ödemesiz devreden sonra, 30 yılda ödenecektir. Faiz nisbeti, 10 yıllık ödemesiz devre için yüzde bir, 30 yıllık dönem için de yüzde ikibuçuktur.

Kredi, geçen ay Pariste yapılan konsorsiyum toplantısı sırasında A.B.D. nin, 1966 yılı ithalât programımızın gerektirdiği dış tediye ihtiyacımızın finansmanı için memleketimize yapmayı derpiş ettiği program yardımını teşkil etmektedir.

70 Milyon dolarlık kredinin 30 Milyon doları, 1966 yılının ilk altı aylık, 40 milyon doları da Temmuz 1966 da uygu-

lanacak ikinci altı aylık ithalat programımızın finansmanında kullanılacaktır.

Yabancı Özel Yatırımların siyasi risklere karşı korunması için teklif

Garantiye bağlanan yatırımların plâse edildiği memleketlerin bazı esasları kabul etmeleri ileri sürülüyor.

Milletlerarası Ticaret Odasının yayınladığı bildiride, yabancı özel yatırımların bazı siyasi risklere karşı garanti edilmesini öngören bir teklif hazırlandığı bildirilmektedir. Milletlerarası Ticaret Odasına göre, böyle bir mekanizmanın tesisi bilhassa kalkınma halinde olan memleketlere yabancı sermaye akışını teşvik edecektir. Odanın Paris'teki merkezi ve dünyaya yayılmış olan millî komiteleri tarafından aynı zamanda açıklanmış bulunan bu tebliğ, Milletlerarası imar ve kalkınma bankasının tetkikine sunulmuş bulunmaktadır.

Dünya Bankası halen iktisadi işbirliği ve kalkınma teşkilâtı tarafından hazırlanmış bulunan yatırım garantilerini tetkik etmektedir.

OECD tarafından hazırlanmış olan bahis konusu garantiler milletlerarası ticaret odası ve dünya bankası tarafından 21 memlekete mensup 500 den fazla teşebbüs nezdinde iş adamlarının fikir ve ihtiyaçlarını tesbit etmek üzere müştereken yapılmış bir ankete dayanmaktadır.

Milletlerarası Ticaret Odasıncı hazırlanan tekliflerde, sermaye ihracatçısı memleketler hükümetlerinin, ileride yapılacak olan özel sermaye yatırımlarını ekonomik olmayan risklere karşı muayyen bir bedel mukabilinde müştereken garanti edecekleri çok taraflı bir sistem öngörülmektedir. Milletlerarası Ticaret Odası böyle bir sistemin Dünya Bankası himayesinde teşekkülünü istemektedir.

Bu konudaki tebliğde Milletlerarası Ticaret Odası şu hususlar üzerinde durmaktadır:

- 1— «Böyle bir sistemin sadece kalkınma halindeki memleketlere müteveccih yatırımlara tatbik edilmesi zorunlu değildir.
- 2— Garantiye bağlanmış yatırımlara yapılan ilâvelerde garantiden istifade edeceklerdir.
- 3— Garantiye bağlanmış olan yatırımların plâse edildiği memleketler yabancı özel yatırımların tâbi olacağı sisteme müteallik bazı esasları kabul etmelidirler.
- 4— Yatırım yapılan memleketlerin uğranılacak zararları paylaşmakta hisse sahibi olmasını sağlayacak usuller dikkatle araştırılır.
- 5— Ödenecek primler risk'in girdiği sınıfa göre değişmelidir.
- 6— Kalkınma bankaları gibi, mutavassıt finansman müesseseleri de garantilerden istifade edebilmelidir.

Marmara ve Karadeniz Tütün Piyasalarını Tekel Bakanı Açtı.

Bu yıl bir ay önce açılan piyasada Tekel destekleme mübayaasında da bulunacak.

1965 mahsulü Marmara ve Karadeniz demet tütün piyasaları, İbrahim Tekin'in yaptığı bir konuşmayla açılmıştır.

Sermaye Piyasası Tesis Etmek İçin Yapılmakta Olan Faaliyete Bankalarda Katılıyor

Kurulacak holding şirketlere halkın iştiraki için senet çıkarılıyor.

Sermaye piyasasını bir an önce kurmak için yapılan çalışmalara özel sektör de katılmıştır. Bu arada Akbank ve İş Bankası da ilk defa olarak bu çalışmalara dahil olmuşlardır. Yapılan çalış-

maların esasısını yeni holdingler meydana getirmek teşkil etmektedir. Türkiye'de halen Vehbi Koç'un en büyük hissedarı olduğu bir tek holding bulunmaktadır. Özel sektör temsilcileri ve bankalar kurulacak holdingleri hangi sahada ve ne kapasitede olmasını tesbitle meşguldürler. Bu esaslar tesbit edildikten ve kuruluş hazırlıkları tamamlandıktan sonra piyasaya halkın da bu şirketlere iştirakini sağlamak maksadiyle hisse senetleri çıkarılacaktır. Bu takdirde de sermaye piyasası kendiliğinden teşekkül edecektir.

Holding çalışmalarında Japonya göz önünde tutulduğu ve oradan örnekler alındığı bildirilmektedir. Japonya'da birçok branşta ferdi teşebbüsler tamamiyle birleşmiş ve dünya çapında büyük holdingler meydana getirmişlerdir. Japonlar bu holdingler sayesinde rakip ecnebi firmamalar karşısına her bakımdan daha büyük birer kuvvet olarak çıkmak imkânını bulmuşlardır. Bu gün Japonyada bir bütün holdingi, bir pirinç holdingi yanında, bir gemi inşa holdingi de bulunmaktadır, halkın da iştirak ettiği bu şirketler

her yıl büyük kârlar sağlamaktadır.

3. Demir - Çelik Sanayii Hakkında Rapor Hazırlandı

Sanayi Bakanlığı yetkililerinden özel olarak aldığımız bilgiye göre; memleketimizde kurulmasına karar verilen üçüncü Demir - Çelik Sanayiine dair hazırlanan rapor, Bakanlığa verilmiştir. Bu hususta alınan bilgi şöyledir:

«Kurulması düşünülen üçüncü Demir - Çelik Sanayii tesislerinin Divriği'de yapılması için girişilen ön çalışmalar sona ermiştir.

Tesislerin, demir cevherine sahip bulunan Divriği ilçesinde kurulmasının daha ekonomik olduğunu dikkate alan yetkili teknik uzmanlar, bir süredenberi yapmakta oldukları tetkiklerini bitirmiş-

ler ve hazırladıkları raporu Sanayi Bakanlığına vermişlerdir.»

Öte yandan ilgililerin bildirdiklerine göre; tetkik yapılan ve üçüncü Demir - Çelik tesislerinin kurulması istenen bu bölgede; demir, bakır, krom, nikel, filorit, amyant ve kömür bulunduğu bildirilmekte ve 100 milyon tonluk rezervin bulunduğu açıklanmaktadır.

Diğer taraftan Sanayi Bakanlığı yetkililerinin belirttiklerine göre tesislerin Sivas bölgesinde kurulması bilhassa tavsiye edilmiştir.

Sanayi Bakanlığı, teknik uzmanları tarafından verilen raporu en kısa zamanda tetkik edecek ve raporun bir örneğinde Devlet Plânlama Teşkilâtına verilecektir.

Geçen Malî Yılda Vergi Tahsili Arttı.

Artış miktarı 1 milyar 74 milyon lira. 1965 Malî Genel Bütçe Gelir tahsilâtı tamamlanmış, bu devre içinde 1964 yılına nazaran 1 Milyar 74 milyon lira tutarında ve yüzde 9 nisbetinde bir gelişme olmuştur. Maliye Bakanlığından verilen bilgiye göre çeşitli iktisadi kamu kuruluşları tarafından nihaî mükelleflerden tahsil edildiği halde hazineye intikal ettirilmemiş olan 475 milyon lira tutarındaki istihsal ve şeker istihsal vergileri ile tekel gelirlerinin dikkate alınması halinde gelir tahsilâtındaki fiilî artış 1 Milyar 546 milyon liraya, artış oranı da yüzde 13.1'e yükselmektedir.

Genel bütçenin en büyük kaynağı olan vergi gelirlerinde 1965 malî yılında meydana gelen artışta yüzde 10,7'dir. 1965 gelir tahsilâtında, vergilerdeki artış şöyle olmuştur:

«Gelir vergisi yüzde 10,3, Kurumlar vergisi yüzde 17,4 ithalde alınan istihsal vergisi yüzde 16,3, dahilde alınan istihsal vergisi yüzde 43,7, akaryakıt istihsal ver-

gisi yüzde 14,3, Banka muameleleri vergisi yüzde 17,6, gümrük vergisi yüzde 21, damga vergisi yüzde 22,7, dış seyahat harcamaları vergisi yüzde 8,7, ithalât damga resmî yüzde 14,3, emlak alım satım vergisi yüzde 21».

Maliye Bakanlığından verilen bilgiye göre, 1964 malî yılında bütçe tahminlerinin yüzde 88,7 si tahsil edilmiş, 1965 yılında bu oran yüzde 91,9 a ulaşmıştır. 1965 malî yılı sonunda kaydedilen artışlar, vergiler dışında kalan normal gelirler tahsilâtında yüzde 3,2 oranında, özel gelirler ve fonlar hasılâtında ise yüzde 2,8 oranına varılmıştır.

Zirai Ürünlerimiz Değerlendirilecek

TARİTAŞ ismi ile 2 milyon lira sermayeli şirket kuruluyor.

Türkiye Ziraatçiler Cemiyeti yetkililerinin ifadelerine göre; 16 ncı Genel Kurul Kongresinde alınan karar gereğince Cemiyet İki Milyon Türk Lirası Sermayeli bir şirket kuracak ve zirai ürünlerin değerlendirilmesi için çalışmalar yapacaktır.

Yugoslavya ile Ticaret Protokolü İmzalandı

Ticaret Bakanlığından açıklandığına göre 1966 yılı içerisinde Türkiye ile Yugoslavya arasında mübadele edilecek mallarla ilgili bir ticaret protokolü imzalanmıştır.

İki Sınai Proje İçin Kredi

Avrupa yatırım Bankası ile Türkiye arasında iki kredi anlaşması sonuçlandırılmıştır. Bu kredilerle Türkiye iki sınai proje için gerekli makine ve teçhizatı Ortak Pazar ülkelerinden temin edecektir.

Bu projelerin ilki İzmir'de kurulacak bir tel çekme haddehanesidir. Yıllık verimi 5.000 tonluk olacak bu tesisin kuruluşuna banka 1,5 milyon dolarlık bir kredi açmıştır.

İkinci proje, İzmir'de bir tekstil fabrikasının modernleştirilmesi genişletilmesi ile ilgilidir. Bu proje içinde banka 190 bin dolar tutarında bir kredi açmıştır.

Bu krediler otuz yıl içinde bankaya ödenecek olup, % 4,5 faize tabidir. Anlaşmalar imzalanmıştır.

Fransa'dan Alınan Kredi

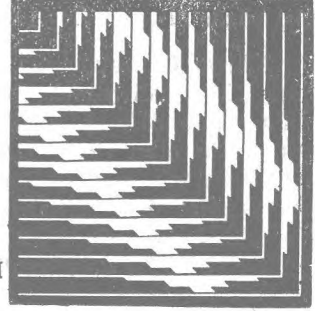
Türkiye ile Fransa arasında 1965, 1966 ve 1967 vâdeli ticarî borçlarımızın röfinansmanı konusundaki kredi anlaşması imzalanmıştır.

1965, 1966 ve 1967 yıllarını kapsıyan bu kredi anlaşması ile Fransa Hükümeti, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti emrine toplam olarak 61 milyon fransız francı tutarında kredi tahsisi etmektedir. Bahis konusu kredi, 30 Haziran 1971 ile 31 Mart 1974 yılları arasında 12 eşit taksit halinde ödenecektir. Kredinin faiz nisbeti yüzde üçtür.

Sosyal Meseleler

Ustabaşılar ve Sendika Temsilcileri

Dr. Toker DERELİ

Memleketimizde, 1963 tarihli ve 274 sayılı Sendikalar Kanunu, 20. ci maddesinin 4. cü bendi ile, sendikalara işyerlerinde mevcut işçi sayısına göre muayyen adette sendika temsilcisi tayin etmek yetkisini vermiş bulunmaktadır. Sendika temsilcileri, bir bakıma sendika sevk ve idare organizasyonunun en alt kademesini teşkil ederler. Bunların altındaki kademe artık sendikanın sevk ve idaresi ile ilgili olmayıp doğrudan doğruya üye işçilerden meydana gelmektedir. Şüphesiz, sendika temsilcilerinin en önemli görevi, toplu sözleşmenin işyerinde tatbikini denetlemek ve bu sözleşmenin tatbik ve tefsirinden doğan şikâyet ve ihtilâfların hallinde ilk kademe olarak uzlaşma yollarını aramaktır. Bu görev esasen kendilerine sendika tüzüklerine ve toplu sözleşmelere konan özel hükümlerle verilmektedir.

Sendika temsilcilerinin mevcudiyeti, en fazla bunların işyerlerinde direkt temasda bulundukları işveren vekillerinin, özellikle ustabaşılarının (foreman'lerin) otoritesini tehdit etmektedir (1). Çeşitli ülkelerde ve bu arada A.B.D.'de edinilen tecrübeler, bu gerçeği ortaya koymuş bulunmaktadır. Konu memleketimiz

bakımından incelendiği takdirde, ilgi çekici bazı beşerî münasebetler problemleri ile karşılaşılacaktır. Bu kısa yazımızda, gerek işyerlerindeki tatbikat, gerek hukukî mevzuat hükümleri çerçevesinde, memleketimizde göze çarpan ustabaşı-sendika temsilcisi ilişkilerini incelemeye çalışacağız.

I

Konuya işletme-içi «haberleşme (communication)» bakımından ustabaşılarının ve sendika temsilcilerinin ifa ettikleri fonksiyonları teorik bir açıdan izah ederek başlamak, meselenin daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır. Herhangi bir sevk ve idare cihazının bünyesi, bürokratik bir karakter gösterir. Batı ülkelerindeki tatbikatta, ustabaşılar bu bürokratik organizasyonun en alt kademesini teşkil ederler; diğer bir deyişle, işçileri nezaretle görevli ilk kademedeki işveren vekilidirler.

Bürokratik teşekküllerde üst-ast münasebetlerinin belirli bir yönü, konumuz bakımından önem taşımaktadır. Şöy-

- (1) William F. Whyte, **Men At Work**, (The Dorsey Press, Inc. and Richard D. Irwin, Inc., Homewood, Illinois, 1961), ss. 352-362.

le ki, çeşitli kademelerdeki astlar ve bu arada ustabaşılar, terfi edebilmek, maaş veya ücretlerine zam yapılmasını sağlayabilmek, v.s. gibi gayelerle, üstlerine hoş görünmek, onların takdirini kazanmak çabasıdadırlar. Bu, işletme - içi haberleşme bakımından önemli bir sonuç doğurmaktadır. Şöyle ki, söz konusu gayeleri gerçekleştirebilmek için, her kademe kendi icraatını ilgilendiren «kötü ve arzuya şayan olmayan» haberleri sansüre tâbi tutmak temayülündedir. İyi haberler süratle üstlere iletilir. Arzuya şayan olmayan haberler ise, sansür edilir. İlk kademede bir nezaretçi olarak ustabaşı da, departmanını ilgilendiren ve kendisini kusurlu gösterebilecek işçi şikâyetlerini, ihtilâfları, v.s. üst kademelerden gizlemeye çalışır.

Herhangi bir sendika organizasyonunun bünyesi ise, hiç olmasa teorik olarak, demokratik olmak zorundadır. Bu özellik de sendika-içi haberleşme bakımından önemli bir sonuç doğurmaktadır. Burada üst kademeyi işgal edenler tekrar seçilebilmek ve mevkilerinde kalabilmek için kendilerini seçen işçilerin, yeni sendika üyelerinin takdirini kazanmak zorundadırlar. Bunun için de, kendi icraatlarını ilgilendiren «iyi» haberleri süratle alt kademelere iletirler. Kendilerini kusurlu gösterecek «kötü» haberleri ise, üyelerden gizlemeye çalışırlar. Görüldüğü gibi, sendikada haberleşme vetiresinin takip ettiği istikamet, bu bakımdan, işletmedekinin tam tersidir.

İşçileri sendikalaşan bir işletmede en fazla ilk kademedeki işveren vekillerinin, yani ustabaşılarının otoritesi sarsılır. Sendikanın kuruluşundan önce kendi kusurundan ileri gelen kötü haberleri, işçi şikâyetleri ve ihtilâfları sansür edebilen ustabaşı, artık bu haberlerin üst sevk ve idare kademelerine ulaşmasına engel olamaz; zira, işçiler bunları sendika temsilcilerine iletirler. Sendika temsilcileri

de kendilerine intikal eden şikâyet ve ihtilâfları önce ustabaşı ile halletmeye çalışır, bunu başaramadıkları takdirde daha üst sendika kademelerine iletirler. Üst sendika kademeleri de önce yine ustabaşısı tazyik eder, bir sonuç sağlayamadıkları takdirde meseleyi işletmenin üst kademeleri ile halletmeye çalışırlar. Dolayısıyla, ustabaşının imtiyazlı durumu ortadan kalkar, otoritesi zayıflar. A.B.D.'de birçok işletmeler ustabaşıya yöneltilen bu tazyikleri hafifletebilmek için çeşitli programlar düzenlemişlerdir. Biz burada bunlar üzerinde durmayacağız. Sadece konunun memleketimizi ilgilendiren yönü üzerinde bazı müşahedelerde bulunmaya çalışacağız.

II

Türk endüstrisinde ustabaşılarının gerçek mevkii biraz müphem bulunmaktadır. Birçok Batı ülkesindeki durumun aksine memleketimizde ustabaşılar işçiler arasından yetişmekte, işçi sınıfına has davranış ve değerlere sahip bulunmakta, buna mukabil kendilerine işveren tarafından devredilen mahdut bir otoriteye dayanarak, meselâ eğitim ve nezaret gibi bazı sevk ve idare fonksiyonları ifa etmektedirler. 1947 tarihli sendikacılık mevzuatımız fikir işçilerinin sendikalaşmasına imkân vermediği için, ustabaşılar 1963'e kadar olan devrede bedenî faaliyeti fikrî faaliyetine eşit veya üstün işçilerle birlikte aynı sendikalara girmişlerdir. Bütün bunlar memleketimizde ustabaşılarının âdeta işletme sevk ve idare cihazına dahil olmayıp işçilerle birarada mütalâa edilmeleri gerektiği intibahını uyandırmaktadır. Diğer taraftan, 1963 tarihli ve 274 sayılı Sendikalar Kanunu'muz da 3. cü maddenin 2. ci bendinde, ancak işveren adına işletmenin bütününe sevk ve idareye yetkile olanları, yani sevk ve idare cihazının en üst kademesini «işveren vekili» saymakta, neticede çeşitli kademelerdeki sevk ve idarecilerin ve bu arada ustabaşılarının işveren vekili sıfatları

III

hukuken ortadan kalkmakta, bunların da işçi olarak sendikalara girmeleri imkânı doğmuş bulunmaktadır. Oysa, bu tatbikat bazı memleketlerde mahzurlu görüldüğünden yasaklanmıştır.

Meselâ, A.B.D.'de 1947 tarihli Taft-Hatley Kanunu her nevi nezaretçi ve ustabaşları «işgören (employee)» tarifinin dışında bırakmak suretiyle, ustabaşların kuracakları sendikaları hukukî himayeden mahrum kılmıştır (2). Esasen ustabaşların diğer işçilerin sendikalarına dahil bulundukları hallerde, bunların kendi bünyelerinden ayrılmalarını hoş karşılamayan sevk ve idare cihazları, sendikalara, ustabaşları üyelikten çıkarmaları hususunda baskı yapmışlar, aksi halde kendileriyle toplu pazarlık yapmaya yanaşmayacaklarını bildirmişlerdir. Bu durum karşısında, organik olarak, sendikalar da kendilerine üye bulunan ustabaşları bünyeleri dışına çıkarmak yoluna gitmişlerdir. Tabii, A.B.D.'de, nezaret (line) dışındaki istişarî (staff) personelin kuracağı sendikalar, hukukî bakımdan tanınmış bulunmaktadır.

Diğer taraftan, İngiltere'de ustabaşlar diğer işçilerle birlikte aynı sendikaya girebilmektedirler. Fakat, İngiltere'de bir de ustabaşlar ve benzeri sevk ve idare personeli için kurulmuş ayrı bir sendika mevcuttur. İsveç'te ise ustabaşların nezaret ettikleri işçilerle birlikte aynı sendikaya üye olmaları toplu sözleşmelerle men'edilmektedir (3).

(2) Bakınız: Taft-Hartley Act, Section 2 (3).

(3) Bakınız: «ILO, Report to the Government of Turkey on the Visit of A Joint Mission of Experts on Labor - Management Relations,» Geneva 1963, s. 19.

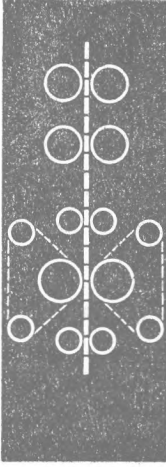
Memleketimizde, ustabaşlar, kanunun kendilerine tanıdığı hakka dayanmak suretiyle işçi sendikalarına üye olmakta ve işlerine geldiği zaman sendikalı ve sendika taraftarı görünmekte, menfaatlere gerektirdiği zaman ise işveren tarafını tutmaktadırlar. Bu husus, şüphesiz ki işyerinde otoritesini kuvvetlendirmeye çalışan sendika ve sendika organlarının aleyhine olmaktadır. Bunun gibi, bir ustabaşının aynı zamanda sendika temsilcisi seçilme ihtimali dahi mevcuttur. Nitekim, halen Türk endüstrisinde bunun misâllerine sık sık rastlanmaktadır. Bu takdirde söz konusu mahzurların daha da artacağı muhakkaktır. Üstelik, ustabaşı bu halde, sendika temsilcisi tarafından bir haberleşme kanalı olarak ifa edilmesi gereken fonksiyonları da lâıyıkı veçhile ifa edemez bir duruma girebilir. Meselâ, bir ustabaşı olarak kendi kusurundan ileri gelen işçi şikâyetlerini ve ihtilâfları bir sendika temsilcisi olarak üst kademelere intikal ettirmesi gerektiği halde, böyle yapmayıp bu haberleri yine sansüre tâbi tutabilir. Bu takdirde sendikanın haberleşme fonksiyonuna tamamen set çekilmiş olabilir. Gerçi, ustabaşının aynı zamanda sendika temsilcisi olması bazı hallerde bizzat işçiler tarafından arzuya şayan görülmekte, vasıflı, tecrübeli ve işvereni tanıyan bir işçi olarak ustabaşının işçi menfaatlerini daha iyi koruyabileceği farzedilmektedir. Bu husus bazen varit olabilse dahi, ustabaşının nihâi durumda işverenin takdirini kazanmak zorunda bulunduğu unutulmamalıdır. Ustabaşının terfii, ücret zammı elde edebilmesi, v.s. gibi hususlar, daha çok üstlerinin takdirini kazanmasına bağlı bulunmaktadır. Bu yüzden, ustabaşının aynı zamanda sendika temsilcisi olması, esasen mâruz bulunduğu tazyiklerin şiddetini daha da arttıracak, kendisini içinden çıkılması çok güç ve çelişik durumlara sokacaktır.

Aynı zamanda, Kanun'un çeşitli kademelerdeki nezaretçileri ve ustabaşları «işveren vekili» saymayıp «işçi» kategorisi içinde göstermesi, işverenlere müdürler, müdür yardımcılar, kısım şefleri, ustabaşlar gibi sevk ve idare personeliyle işyerlerinde merkezî sendikaya rakip sarı sendikalar kurabilmek imkânını vermektedir. Nitekim, tatbikatta bu misâllerine sık sık rastlanmaktadır.

Memleketimizde, ustabaşların veya ilk kademedeki nezaretçilerin söz konusu durumu ve bunun neticeleri üzerinde dikkatle durmak gerekmektedir. Bu ko-

nuda, ustabaşların ve benzeri âmirlerin tamamıyla sevk ve idare organizasyonuna dahil olabilmelerini temin gayesiyle, mevzuatın tâdil edilmesi düşünülebilir. Ancak, bahis konusu elemanların gerçekten «işveren vekili» addedilebilmeleri için, işverenlerin bunlara daha fazla sevk ve idare otoritesi devretmeleri gerekmektedir. Nitekim, Türkiye'de faaliyet gösteren bazı yabancı şirketler, ustabaşları yerli işletmelere nazaran daha ileri bir sevk ve idare otoritesi ile teçhiz etmişler ve sendika ile yapılan pazarlık sonucunda bunların toplu sözleşme dışında kalmalarını sağlayabilmişlerdir.

Standardizasyon ve Önemi

Nuran ADAK

Çağımızın ekonomi literatüründe sık sık sözü edilen, «Standard ve Standardizasyon» mefhumlarının gerçek önemi memleketimizde de anlaşılmaya başlanmış ve standardizasyon prodüktif istihsalin vazgeçilmez bir unsuru olarak kendisini kabul ettirmiştir.

En basit bir tarif ile «Özellikte, görünüşte, şekil ve ebatlarda, dayanma ve işe yaramada bir örneklik» şeklinde tarif edilebilen Standard mefhumu, Standardizasyon ifadesiyle tarım, sanayi ve ticaret alanlarında geniş tatbik imkânları bulmaktadır. Standardizasyonun görülür görülmez pek çok faydaları vardır. Bunların önemli olanlarını şöylece sıralayabiliriz : Standardizasyon:

- a.) Seri imalâtı mümkün kılarak işletmede zamandan tasarrufu temin eder.
- b.) İmal edilen mamülün birim başına düşen sabit maliyet masraflarını azaltarak, maliyetin düşmesini sağlar.
- c.) İstihsalin çeşitlerini azaltarak, buna mukabil kalitede yükselme temin eder.

d.) İstihsalde, seksiyonlar arasında sıkı bir işbirliği kurulması ile otomasyonun randımanlı yürütülebilmesine imkân verir.

e.) Depolamayı kolaylaştırır ve böylece yerden tasarruf edilmesini mümkün kılar.

f.) Her konuda kalifiye işçi ve teknisyenlerin yetişebilmesini temin eder.

g.) Milletlerarası ticaretin rahatlıkla, güvenle ve sür'atle yürütülmesine imkân verir.

Yukarıda etraflıca izah etmeye çalıştığımız standardizasyonun büyük fayda ve zaruretine memleketimizde de inanç artmıştır. Kaliteli mal imal ve ihracı için, belli başlı standartların tesbiti ve sanayicilerin bu standartlara kayıtsız şartsız uymaları gereklidir. 132 sayılı Kanunla memleketimizde standartların tesbiti veya başka kurumlarca hazırlananların tetkik ve yürürlüğe konulması görevi «Türk Standartları Enstitüsüne» verilmiştir.

Bugüne kadar 370 muhtelif sınaî ve ziraî maddenin standardı tesbit edilerek Resmî Gazete'de ilân olunmuştur. Yine bugüne kadar bahis konusu 370 Türk

Standardı'nın 94 tanesi Bakanlar Kuruluca «Mecburi yürürlüğe» konulmuştur.

Bizim için hayli yabancı olmasına mukabil, genel kültür seviyeleri yüksek, gelişmiş memleketler halkı standard anlamını ve faydasını o kadar iyi kavramıştır ki «Standard» taşımayan hiçbir mala fazla rağbet göstermezler. Bu yüzdendir ki her müstahsil malını satabilmek için mecburi veya ihtiyarî olmasına bakmaksızın imalatını standardına uygun şekilde hazırlamak ve piyasaya «belirli damga» larla arz etmek lüzumunu kendiliğinden hissetmektedir. Kolayca müşahade edileceği gibi de zorlayıcı tedbirlere lüzum kalmaksızın millî menfaatler korunmuş, müstahsil ile müstehtlik arasında karşılıklı itimat düzeni kurulmuş olmaktadır.

Standardizasyon ve Önemi :

Milletlerarası gelişmeye paralel bir yol tutmak kaçınılmaz bir zaruret olarak ortaya çıkmaktadır. Kalkınma çabamız faaliyetleri içinde ileri bir standardizasyona varmak bir hedef olmalıdır. Ancak standard ana bir şart olmakla beraber, bunun yanı sıra bazı tedbirlerin de alınması gerekmektedir. Bu konuda akla ilk olarak yapılan standardların gereği gibi kontrolü gelmektedir. Hazırlanan standard istenildiği kadar ileri ve olgun bir tekniğe sahip olsun şayet bu standardın koyduğu kurallar, mala ve ambalajına uyandırılmıyorsa bütün gayretler boşuna yapılmış olacaktır. Bunun için de yeteri kadar bilgilî kontrol elemanı ve yeterli miiyyide elde mevcut olmalıdır.

Bilindiği üzere standardlar her memleketin kültür, sınaî ve ziraî gelişme seviyelerine göre birbirinden farklı olarak tesbit edilir. Ve ekseriya can ve mal emniyetini sağlayanlar hariç genellikle «İhtiyari»dir. Standard sadece malın alışımını, boyutlarını ve muayenesi gibi mahdut kısımları ihtiva eder. Halbuki, bizim gibi henüz gelişme yolunda bulunan ülkelerde

standardların sadece statik bir hükümler manzumesi olmaktan ziyade, aynı zamanda öğretici ve daha teferruath hazırlanmasının faydaları büyüktür.

Memleket dahilinde imal edilen malların standardlara hangi ölçülerde uyduğunun sürekli olarak araştırılması, aykırı durumların tesbiti ile imalcilerin uyarılması ve gerekirse mevzuat gereğince cezalandırılması lâzımdır. Bu konuda memleketimizde görevli kontrol kadrosu ve vasıtaları henüz yetersizdir. Özel sektörün, işverenler sendikalarının mecburi standardların kontrolü ile görevlendirilmesi faydalı neticeler verecektir.

Gelişmiş ülkelerde bir malın «Standard» kelimesi ile damgalanması, alıcı tarafından o mal için gerçek bir garanti kabul edilmektedir. Dışarıdaki bu itiyada paralel olarak, memleketimizde de son zamanlarda bazı müesseselerimiz mamüllerinin üzerine bu garantiyi ifade eden (TSE) markasını koyabilmek için Enstitüye müracaat ettikleri görülmektedir. Başlangıçta Türk Standardlarının mecburiliğini yadırgayan müstahsil ve ihracatçılarımız zamanla standardizasyonun lüzum ve faydasına inanmaya başlamıştır.

Özellikleri icabı ziraî mahsüller büyük ölçüde tabiat şartlarının tesirine maruz bulunduğu için bunların standardizasyonu, sınaî mallara kıyasla çok daha zor olmaktadır. Bütün bunlara rağmen ileri memleketlerde bu konuda ileri bir çok adımlar atılmıştır. Standardlaştırma sadece maliyeti düşürmek, mal satışını kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda depolama ve nakilde kolaylık ve ucuzluk sağlar.

Standardlaşmanın aleyhinde olanların ileri sürdükleri; standardizasyonun çeşitli mal imaline engel olduğu, terakkilere uyulamadığı şeklindeki tenkitler ve mahzurlar şartlara göre değişebilen standardların tesbitiyle bertaraf edilebilir.

Dış Pazarlarda Standardizasyon :

Standard malların pazarlanmasının hem alıcı, hem de satıcı yönünden büyük faydaları vardır. Muayyen vasıflara göre sınıflandırılmış bir mal, hattâ numunesini dahi görmede nalmak ve satmak mümkün olduğu gibi, vadeli satışlar da bu sayede daha emniyet içinde cereyan edebilir.

Bütün bunların dışında millî standardların tesbiti sırasında, milletlerarası çeşitli standartları da göz önünde tutmak lâzımdır. Standardizasyon dinamik bir

hareket olduğuna göre, milletlerarası çalışma, karar ve yeni buluşların yakından takibi, millî istihsalın bunlara uyması zoruridir. Bugün için 20 den fazla madde için Avrupa ülkeleri arasında «Ortak standartlar» tesbit ve tatbik edilmektedir. Bu standartlara uymayan malların bundan böyle O.E.C.D. ye katılan Avrupa ve Ortak Pazar memleketleri dahilinde satılmayacakları bir gerçektir. Böyle bir çıkmaza düşmemek için, standartlarımızın hazırlanmasında, bir mukayese ve irtibat tesisi zarureti kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

10 Senenin Tercihisi

GUR

HALI süpürgesi

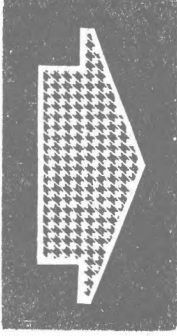
halınızı okşar gibi temizler

TÜRKİYE G. SATICISI
GUR
TIC. LTD. ŞTİ.

FIATİ
125
LİRA

ULUS-ANKARA Tel.114 156

Konferans

Karma Ekonomi ve Dış Yardım

Ekonomik ve Sosyal etüdler konferans heyetinin tertiple-
diği «KARMA EKONOMİDE PLÂNLAMA VE GELİŞME
KONFERANS» ında o zaman Devlet Plânlama Teşkilâtı
Müsteşarı olan MEMDUH AYTÜR'ün yapmış olduğu konu-
şma

R asgele seçilmiş bir Amerikan İktisat Kitabı KARMA EKONOMİ'yi şöyle ta-
nıtıyor.

«Kapitalizm, saf şekliyle, hiç yaşanma-
mıştır, ne hususi mülkiyet ne de iktisadî
hürriyet mutlak olmuştur. Bilhassa İkinci
Dünya Savaşından beri, devlet iktisadî na-
yatta artan bir rol oynamaktadır. Devlet
ve fert, her ikisi birden iktisadî hayatı i-
dare ederlerse, buna KARMA KAPİTA-
LİZM yahut KARMA EKONOMİ yahut da
GÜDÜMLÜ KAPİTALİZM denilir. Bugün
Amerika Birleşik Devletlerinde hakim o-
lan sistem budur.»

Gene Amerika'da basılmış bir küçük
iktisat lûgatı KARMA EKONOMİ'yi şöyle
tarif ediyor.

«İçinde kapitalizmin ve sosyalizmin
bazı karakteristikleri bulunan ve merkezî
hükümetin bazı idare ve tanzim tedbir-
lerine yer veren bir iktisadî sistem.»

Ben şöyle düşündüm, mademki bana
bu konuyu veren tertip heyeti yalnız «Dış
Yardım» diye onu isimlendirmiş; her hal-

de bu KARMA'lıkta bir hususiyet vardır.
Dış yardımın karma bir ekonomiye yapıldığı
hallerde üzerinde düşünülmesi gere-
ken tarafları olmalı ki böyle bir Konfe-
ransta ele alınmaya değer bulunmuş.

Fakat, görülüyorki, yukardaki kitap-
lara dayanarak hadiselerle manâ veren bir
«layman» gibi konuya girecek olursak il-
ginç bir şey söylemeye pek imkân olmi-
yacak.

Daha sonra profesyonellere mahsus
bir etüdü karıştırdım, onda karma ekono-
minin nitelikleri şöyle sıralanmış:

1 — Karma Ekonomi esas itibarile
bir kapitalist ekonomidir. Özel sektör e-
konominin büyük bir kısmına şamildir
ve kâr için çalışır.

2 — Hükümetin yalnız pazar şartla-
rına müdahalesi değil iktisadî hayatın öz-
lü bir sektörünü sahip sıfatile yürütmesi
de öngörmüştür.

3 — Genellikle sosyal güvenlik bir
politika olarak benimsenmiştir.

4 — Devlet herhangi bir sınıfın ya-

rarı için çalışmaz ve çeşitli baskı guruplarının zorlamalarına karşı telâfi edici bir rol oynar.

D oğrusu, bu karakteristiklerde de pek fazla özellik bulamadım. Müellifinin de dediği gibi bunlar muayyen ölçüler ile Amerikan siyasi hayatına zaman zaman hakim olmuştur, ve hatta hakimdir. Ben öyle nitelikler bulmalıyım ki Batı sistemlerine ve Doğu Avrupa sistemlerine nazaran özellikleri olsun. Ancak o takdirde burada söz söylemek hakkını kazanabilirim. Meselâ harp sonrasında İtalya'da, Fransa'da ve İngilterede de devlet şu saydığım işlerin içinde idi ve Amerikadan yardım görüyorlardı, onların tecrübelerini anlatmaya teşebbüs etmem, her halde 1965 yılında İstanbul'da Kilyosta benden istenen değildir.

Şu halde dünyadaki gelişmelerin izlenmesini, tahliller, tecridler teşmiller yapılmasını akademisyenlere bırakarak, Türkiye'de bizim ekonominin işleyişine bakmak ve varsa bir «mesele» onu teşhis etmek daha isabetli olacaktır.

T ürkiye'de KARMA EKONOMİ düzenden kamuya ait teşebbüslerle ferde ait teşebbüslerin bir arada iktisadi faaliyetinde bulunduğu bir sistemi anlıyoruz. «Kamu teşebbüsü» terimi içinde yalnız devlete değil, il özel idarelerine, belediyelere, köylere ait teşebbüsler de vardır. Ma halli idarelerin bu gibi teşebbüsleri, şehir içi nakliyatı, elektrik ve hava gazı işletmeleri, turistik tesisler, toplum kalkınması hareketi ile ilgili kuruluşlar olarak son yıllarda gelişme göstermektedir.

Karma ekonomiyi teşkil eden teşebbüsler kime ait olursa olsun ötedenberi devam eden hukuk nizamı içinde, asırların geliştirdiği ticarî usullere göre işlemektedir. Yani ferdi mülkiyet, pazar ekonomisi, miras, rekabet, kâr gayesi, mukavele serbestisi gibi temel kurallar toplum ha-

yatına hakimdir. Kamuya ait teşebbüslerde bu düzen içinde kurulurlar ve işlerler.

Teşebbüsler ister kamunun, isterse ferdin idaresinde ve mülkiyetinde bulunsun kanunlar, adli ve idarî kaza, kamu hizmeti gören memurlar karşısında aynı haklara ve vazifelere tabidirler.

Kanun önünde eşitlik, özel mülkiyet, miras, kâr motifi, mukavele serbestisinin hakim olduğu bir hukuk ve ekonomi düzeninde kamu teşebbüsünün vücudu o halde niçin bir karma ekonomiden bizleri uzun uzun bahsettirecek kadar önemli bir vakıa oluyor? Acaba rekabet veya pazar ekonomisi şartları mı zayıflatıyor.

Gerçekte karma ekonomi karşısında bulunan çevreler kamu teşebbüsü sahasının net çizgilerle ayrılmamış bulunduğundan şikâyet etmişlerdir. Bu şikâyetinde rekabet ve pazar şartlarının zedelendiği iddiası vardır, denilebilir.

Kârlı bir iş sahasında yatırım yapmak için hazırlık yapan bir ferdi teşebbüs, o sahaya bir kamu teşebbüsünün girmesi ihtimalini düşünerek rahatsız olur. Bir büyük rakib muhtemel kârı alıp götürecektir, ayrıca bu teşebbüslerin arkasında devlet bütçesi de vardır. Fiat ve kalite konusunda nasıl bir politika takib edeceğini kestirmek, dolayısıyla böyle bir teşebbüs ile oyunun kaidelerine uyarak rekabet etmek güçtür.

İlk bakışta oldukça ağırlık taşıyan bu görüş, daha yakından ele alınınca ilk ağırlığını kaybeder.

Gerçekten ferdin teşebbüsüne bu sürprizi yapan bir başka ferd olamaz mı? Bu rakip teşebbüs pek büyük bir firma da olabilir; hatta yabancı sermaye teşebbüsü de olabilir. Bu gibi halleri için kaynak ve kapasite israfı, monopolistik gelişmelerin getireceği sakıncalar bir tarafa bırakılacak olursa yapılacak bir şey yoktur. Hatta denilebilir ki «laissez faire» in

icabı da budur. Kaynak israfı, fazla kapasite, monopol gibi kaygılarda esasen iktisadî hayata devletin müdahalesinin getirdiği kavramlardır.

Kaldı ki devletin bir sahaya girmesi ferdin veya yabancı sermayenin bir sahaya girmesinden daha yavaş ve her halde çok daha aleni cereyan eder. Hükümetler, zorunluluk hissetmedikçe, istihsal sahasına müteşebbis olarak girmeyi düşünmezler. Zira bugünkü nizamda asıl olan bu değildir. Sonra devlet için sermaye tahsisi meselesi teknik eleman bulmak meselesi çözümü kolay meseleler sayılmaz. Karar almak için devletin kurduğu mekanizmanın da hususiyetleri vardır. Meselâ bir kanun lâzımdır. Nadiren kanun gerektirmeyen hallerde de karara varmak için aşılması gereken idarî manileri bir hayli dir. Mazide Türkiye İhisarlar İdaresinin satışa çıkardığı kolonya misalinin bu konuda bir argüman değeri olmamak lâzım.

Bu yaklaşım gösteriyor ki piyasada mevcut mal çeşitlerini donduran, firma adedini sınırlayan ve piyasayı bu çeşitleri imal eden şu kadar müesseseye hasreden bir «Lonca» sistemi düşünülmedikçe kamunun da bir toplumda mevcut diğer hükmi ve hakikî şahıslar gibi ve hatta yabancı firmalar gibi piyasaya müteşebbis sıfatile girmesinin mantıklı bir sakıncası olduğunu söylemek güç.

Böyle teşebbüslerde kararın uygun olup olmaması, yani iktisadî, malî, teknik, ticarî feasibility'si ayrı bir mevzudur. Buna ilerde Plânlı Karma Ekonomiler'e dokunurken avdet edeceğiz.

Şu kısa açıklama anlatıyorki, kapitalizm ve liberalizm saf şekle 19. yüzyılda yarım asır kadar süren bir heves istisna edilecek olursa, ciddi bir hükümetin iltifat ettiği sistem olamamıştır. Devlet iktisadî hayata her zaman müdahale etmiştir. Liberalizm şampiyonlarının sık raslandığı Amerika Birleşik Devletlerinde dahi ikti-

sadî hayata devletin müdahalesi en ileri safhasına varmıştır. Müteveffa Başkan Kennedy'nin Çelik fiatları dolayısıyla yaptığı sert çıkış, hatırlanmaya değer bir olaydır. Amerikan hükümetlerinin büyük grevler karşısında aldığı kararlar da göz önünde tutulması gerekli misallerdir.

Hülâsa, devlet iktisadî hayata müdahale etmekten başka, bizzat kendisi müteşebbis olarak istihsal ve ticaret işlerine girmiştir. Devletin müteşebbis oluşu da müdahalesi gibi alemşumdur. Amerika dahil, hemen her memlekette vardır. Ekonomi içindeki yeri önemlidir. Ve bu yer zamanla gelişmek genişlemek istikametindedir.

Fakat daha yukarda Türkiye'ye atıf yaparak ifade ettiğim gibi bu, esas itibarile tarih boyunca gelişen bir hukuk nizamı içinde olmuştur. Bu açıdan bakıldığında denilebilirki KARMA EKONOMİ tırımı bir yeni sisteme veya düzene dahi tekâbüle etmez. Toplumun hukuk kaideleri bir inkılap veya tekâmül yolu ile değişmediği takdirde bu kavramın açık bir anlamı, muhtevası olmaz.

İsveç misali kayda değer. Bu memlekette sosyalist bir iktidar bulunduğu halde, kamu teşebbüsü diğer ülkelerde olduğu gibi gelişmemiş.

Bu gözlem bize iki şey anlatıyor. Kapitalist bir hukuk düzeninde devlet müteşebbis oluyor. Sosyalist bir düzende devlet müteşebbis olma ihtiyacı duymıyabiliyor. Bundan acaba iktidarlardan ister kapitalist olsun ister sosyalist olsun, müteşebbis olmak veya olmamak önemli değildir neticesi çıkmaz mı? Türkiye'de de, 1950 senesinde özel teşebbüsü önde tutan daha liberal tandanslı bir hükümet varken, kamu teşebbüslerinin arttığı ve sahalarının genişlediği görülmüştür.

Hal böyle olunca, Türkiye'de karma ekonominin çok tartışılır olmasının ne-

denlerini anlamak için devlet müdahale etmeli mi, etmemeli mi; devlet teşebbüsler kurmalı mı, kurmamalı mı, suallerinin ötesine gidilmek lâzımdır. Bu «öte» ya basit ve ferdi çıkarların agregasyonu'dur, ki bunda tartışılacak taraf, hiç değilse bu forumda, yoktur. Yahut da bu «öte» memleketin yararı iddiasına muhteva veren tutumlardadır, yani politikallardadır. Bunlar da demokratik ülkelerde hükümetlerce anayasa prensipleri dahilinde seçmen tercihine sunulmuş alternatiflerden başka bir şey değildir.

Sözlerimin başında konferans tertip heyetinin KARMA EKONOMİ ve DIŞ YARDIM konusunu seçmesinin sebebini kendi kendime sormuştum. Bu sebep, görüldüğü ki, «karma»lıkta veya «devlet müdahalesi» noktasında değil, bu sistemleri çalıştıracak, onlara **muhteva** verecek iktidar namzetlerine ve kamu oyuna bir seçilmiş topluluğun yani bu konferans'ın fikirlerini tanıtmaktır. Şimdiye kadar yapılan açıklamalarda, genellikle «karma»lık aydınlanmıştır sanırım. Esasen artık, devlet jandarmalık yapsın başka bir şeye karışmasın, yol yapması ne ise, onu Romalılar da yapıyordu, fakat tren dahi işletmesin diyen orijinalite meraklısı da kalmadığına göre bu günün Türkiye'sinde karma ekonomiye anayasanın ve hükümetlerin verdiği muhtevaya ve göreve eğilebiliriz.

Anayasanın 41'inci maddesi şöyle diyor:

«İktisadî ve sosyal hayat, adalete tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir.»

«İktisadî sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla milli tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânları yapmak devletin ödevidir.»

Bu iki paragrafta toplanan millî ter-cih, kalkınma ekonomisi seminerlerinde üzerinde durulması gerekli bir yenilik niteliğindedir, sanırım.

Adalet, tam çalışma esası ve belli bir hayat seviyesi Türk toplumunun düzenlenmesinde bir amaç olarak tesbit edilmektedir. İktidarlar takip edilecek iktisadî siyaseti çizerken, varılacak millî gelir hedefini tayin ederken, bunun istihdam yaratan yönüne, dağılımına dikkat edeceklerdir. Bir misalle izah etmek lâzım gelirse, Türk hükümetlerinin yoğun bir teknoloji kullanan bir kaç yüz firmaya, iç ve dış finansman kaynakları tahsis ederek büyük yatırımlar yaptırması ve bu firmalar elinde teşekkül eden büyük kârlar yolu ile gayri safi millî hasılayı arttırması ve buna kalkınma demesi mümkün değildir. Başka memleketlerin içinde bulundukları şartlar onlara böyle bir tercihi haklı gösterebilir. Fakat, 1960 sonrası Türkiye'si böyle bir gelişme yoluna, mutluluğu için yeterli görmemiştir.

Anayasanın aynı maddesinin ikinci fıkrası aynı şekilde manâlıdır, ve konferans'ın temasının işlenmesinde yararlı olacak özelliktedir. Çünkü burada plânlı kalkınma bir ödev olarak devlete verilmektedir. Plânın yapılmasında göz önünde tutulacak prensipler vardır: (1) Millî tasarruf arttırılacaktır. (2) Yatırımlar toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltilecektir.

Bu ödevde göre Türk hükümetleri, para, kredi ve vergi politikalarını dış ticaret ve gümrük politikalarını toplam kaynaklardan her yıl bir miktar fazlasını tasarrufa ayıracak şekilde çecektir. Tasarrufun özel veya kamu kurumları elinde olması tasrih edilmemiştir. Hükümetlerin aldıkları tedbirlerin toplam tasarrufa ne yolda tesir ettiği, kamu veya özel kurumların rolleri tartışma konusu olmakta devam edecektir.

Ancak takip eden cümle tartışmacılara biraz daha açıklık imkânı getirmektedir: «Yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek». Bu ifade de iki unsur vardır. Birincisi, «toplum yararı» kıstası, ikincisi yönelmek vazifesi demek ki bu kıstası hükümetler kullanacaklardır. Demek ki Türk Anayasası piyasa şartlarının kendiliğinden yatırım seviyesini ve önceliklerini tayin etmesini kabul etmemiştir. Bu önceliklerin belli bir metinde tasrih olunması ve hükümetin endike tedbirlerinin tadad olunması gereklidir. Bu döküman da plândır. Bunu yapmak devletin mükellefiyetidir.

Anayasanın 129'uncu maddesi, kalkınma plânlarının yapılmasını da bir düzene bağlamıştır.

«Devlet Plânlama Teşkilâtının kuruluş ve görevlerini; plânın hazırlanmasında, yürürlüğe konmasında, uygulanmasında ve değiştirilmesinde gözetilecek esaslar; ve plânın bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesini sağlayacak tedbirler kanunla düzenlenir.»

Türkiye'de toplum hayatına, anayasa, bir amaç çiziyor: Adalet, tam çalışma esası ve insanlığa uygun bir hayat seviyesi. Bir araç belli ediyor: Kalkınma Plânları. Devlet bu gayeye plânlama yolu ile varacaktır. Bir yol gösteriyor: Tasarrufları arttırmak, yatırımları toplum yararına devlet eliyle tevcih etmek. Bir de müesseye kuruyor, işi ona veriyor: Devlet Plânlama Teşkilâtı. Ayrıca müeyyidelendiriyor: Plân bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesi.

Bir toplumda kamu ile ekonominin ilişkileri bu kadar açık ve seçik temel kaideler ile belli edilmişse artık her halde karma'lık tartışmasını, dünyanın tecrübelerinden de faydalanarak, daha seviyeli ayrıntılar etrafında yapmakta zorunluk vardır. Sınır çizmek, devleti ve ferdi karışıklı pazarlık partnerleri kabul etmek

artık bırakılmalıdır.

Anayasanın 105'inci maddesi Bakanlar Kuruluna yani hükümete, genel siyaseti tesbit etmek ve yürütmek görevini verir. Başbakan bu Kurulun başkanı sıfatıyla yürütmeyi gözetir ve yürütücü bakanlar arasında işbirliği sağlar.

Genel siyaset, iktisadî, sosyal ve kültürel sahada evvelce açıkladığını anayasa prensipleri dahilinde Devlet Plânlama Teşkilâtınca hazırlanacak ve hükümete sunulacaktır. Hükümet Yüksek Plânlama Kurulunun yardımı ile tetkik edip kabul ettikten sonra, plânın yürütülmesi idare için zorunlu olacaktır. İcra safhasında gene plânlama teşkilâtı kanunla verilmiş bir görev olan izleme ve değerlendirilmeler ile Başbakanın yürütmeyi gözetme ve iş birliğini sağlama fonksiyonlarında ona teknik büro hizmetini görecektir. Teşkilâtın ayrı bir bakanlık halinde kurulmıyarak, Başbakana bağlanmasının nedeni budur.

Karma ekonomi teriminin muhteva ya göre değerlendirilmesini söylemiş ve Anayasa Hukukumuzda bakarak Türkiye için bu muhtevayı tayin etmeğe çalışmıştık. Şimdi bu muhtevaya bir adım daha atarak, hükümetlerin nasıl bir hüviyet verdiklerine bakalım. Birinci Beş Yıllık Türk plânının bazı esaslarına bakmak öyle zannederim ki bizi vuzuha daha fazla yaklaştıracaktır.

Türk Plânı, yüzde yedi bir gelişme hızını hedef seçmiş, bunun için meselâ 1966 yılında gayri safi hasılanın yüzde ondokuzu civarında bir yatırım seviyesi hesaplamıştır.

Yatırımların bu seviyeyi bulması kâfi değildir, teknoloji prodüktivite ve organizasyon bu kadar yatırımdan öngörülen hasıla artışını sağlayacak kadar geliştirilmemiş olmalıdır. Bu da kâfi değildir; yatırımların tarım, sanayi, maden, enerji gibi üretim kollarında ve eğitimi, sağlık,

konut gibi sosyal alanlarda belli bir orantıya göre dağılmış olması gereklidir.

Yatırımların, yurt düzeyinde dağılmasında, tasarrufların sağlanmasında gelir dağılımı ilkeleri ve istihdam sağlamak davaları da unutulmamalıdır.

Bütün bunlar, binlerce proje, yüzlerce tedbir halinde gerçekleştirilmesi lâzım gelen işlerdir. Plân yatırımların bir kısmını kamu teşebbüslerinin yapmasını emretmiş, bir kısmını da özel teşebbüslerin yapacağını tahmin etmiştir. Tedbirler de Bakanlıklar'a kamu kurumları tarafından görülecek hizmetlerdir. Tedbirler yıllık icra plânı halinde neşredilir.

1966 yılı için plân gereğince yapılması lâzım gelen yatırımların % 54 kadarki kamu teşebbüsleri katma bütçeli daireler ve mahalli idareler tarafından realize edilmesi gerekmektedir.

Ancak karma sistemin plânın icrasındaki yerini daha yakından görebilmek için kamu teşebbüslerinin yapı geldiği yatırım türlerine bakmak icab eder.

Kamu yatırımlarının % 64'ünü su işleri, kara yolları limanlar gibi enfastrüktür harcamaları, demir yolları, PTT ve Hava Yolları gibi kârlı olmıyan hizmet kolları projeleri, ve sağlık, eğitim gibi sosyal ve genel hizmet yatırımları teşkil eder.

Kamu yatırımlarının % 14 kadarını da elektrik, kömür gibi, öteki sanayi kollarına, bu arada özel teşebbüslere sübvansiyon şeklinde girdi (input) ler veren sanayi kolları yatırımları doldurur. Bunların dışında kalan maden, çimento, şeker, kâğıt, tekstil, gübre gibi sanayi kollarına yapılan yatırımların toplam kamu yatırımları içindeki yeri ise % 22'i kadardır. Bunlar da bugünün Türkiye'sinde ya ferdin giremeyeceği kadar büyük projelerdir, ya da şeker gibi bir nev'i tarım tekniğini geliştirme politikası olarak gi-

rişilmiş işlerdir. Bazıları da geri kalmış yerlerde iş ve istihdam meselesine tedbir olur diye yapılmış yatırımlardır. Özetle şöyle diyebiliriz:

Karma ekonomilerin ilginç tarafları artık sadece hükümetlerin tutumlarındadır, Türkiye bu bahiste oldukça açık ve anlamlı bir sistem geliştirmiştir. Türkiye'de ekonominin nasıl olduğu, yani karmalığın muhtevası ANAYASAda açıklanmıştır. Ancak Türk hükümetleri anayasa gereklerine göre karma ekonomi anlamını verdikleri mânayı ve muhtevaya plânda açıklamışlardır.

Plân ve Yıllık Programlar devletin ne gibi işlere müdahale edeceğini ayrıntılı bir şekilde anlatmakta, hangi sektörlerde ne gibi yatırımlar ve dolayısıyla bizzat gerçekleştireceği projeler ve üretim hedefleri öngördüğünü bildirmektedir.

Bu suretle Türkiye'de ekonomi yalnız gelişme hızı, iktisadî istikrar kaynakların kullanılmasında optimalite, istihdam, gelişmede devamlılık, denge kazanmakla kalmıyor; özel müteşebbise, ferde, plânsız devrelerle mukayesesini kabil olıyacak kadar ileriye görmek imkânını ve kararlarını alabilmek için lüzumlu bilgiler sağlamış oluyor.

Artık müteşebbis talebin gelişeceği iş kolları hakkındaki tahminlerinde daha isabetli, paranın kıymetinden nisbeten daha emin, döviz tahsisleri ve girdi akımları bakımından nisbeten daha az sıkıntılı bir ortamdır. Devletin getireceği tedbirleri beş yıllık genel prensipler, yıllık icra programları halinde önünde hazır buluyor.

Devlet de gerek müdahalede gerekse doğrudan girişeceği teşebbüslerde daha az hata etmesi imkânına sahip olmuş bulunuyor. Plânlama tekniğindeki ve çeşitli teknolojilerdeki gelişmelerden faydalanan sorumlu daireler hem kamu kurumlarına

hem de özel teşebbüse makro dengelerde, sektör ilişkilerinde projelerinin uygunluğunda manâli ve tutarlı telkin ve tavsiyelerde bulunmak imkânına kavuşmuş oluyor.

Bütün bu maruzatım beni karma ekonomî mefhumu yerine plânlı ekonomiyi ikame edebileceğim bir noktaya kadar getirdi. Elimdeki konu aynı zamanda dış yardımları da ihtiva ettiğine göre, bahis konusu olan karma ekonomilerin yahut burada verdiğim sonuca göre plânlı ekonomilerin, geri kalmış ekonomiler olması lâzım. Aksi takdirde dış yardım almaları için sebep olmazdı.

Şu mantığa dayanarak konumun ikinci ve sonuncu kısmına, ona yeni bir başlık vermek suretile girebiliriz:

«Gelişme Halindeki Plânlı Ekonomiler ve Dış Yardımlar»

Gelişme halindeki memleketlerin plânlarına çalışmalarındaki başlıca sorun, nüfus artışlarını karşılayacak bir gelişme hızını sağlamak ve bunu idame ettirmektir. Büyük sermaye, döviz, vasıflı iş gücü, gibi problemleri halle matuf daha doğrusu ehvenleştirmeye yönelmiş terbirleri gerçekleştirme çabasıdır. Gelişme halindeki memleketlerde ayrı bir sosyal yapı meselesi vardır. İdare cihazının etkinliği de bunun içindedir. Bu memleketler toplam kaynaklarından her yıl bir miktar daha fazla bir yüzdeyi yatırımlara ayırmaya gayret ederken ilerlemiş partnerlerinden buna bir ilâve beklerler. Bu ilâve aynı zamanda yatırımların, ve kurulu kapasitenin gerektirdiği ithalatın yapılmasını da sağlar. Meselâ Türkiye 1964 yılında (1962 fiatları ile) iç kaynakları yekûnunu 62.8 milyar Türk lirası olarak hesaplamış, dışardan iki buçuk milyar liralık bir kaynak bulacağını tahmin ederek 65.3 milyarlık bir toplam kaynak öngörmüştür. Aynı büyüklükler 1964 fiatları ile 1966 yılı programında 75.07

milyar lira gayri safi millî hasıla, 1.98 milyar dış kaynak, 77.05 milyar toplam kaynak olarak hesaplanmıştır. Önümüzdeki yıl bu büyüklükten 14.50 milyar lirası, yani GSMH'nin % 19.3'ü kadar bir pay yatırımlara ayrılacaktır. Dış kaynak, GS MH'nin % 2.6'sı kadar tutmaktadır.

Bu yatırımın, özel teşebbüsler, sanayici kamu teşebbüsleri, enfastrüktür ve genel hizmetler yatırımları arasında hangi nisbetlerde dağıldığını evvelce arz etmiştim.

Her gelişme halindeki memlekette, dış açık, yani dış kaynak GSMH'ye nisbetle bu kadar küçük nisbetlerde olmaz. Bir çok memleketler, belirli ve anlamlı bir gelişme hızı sağlayabilmek için dış kaynaklara daha büyük bir hisse ayırmak zorundadırlar.

Öyle zannediyorum ki dış yardım konusu ele alındığı zaman, bunu dış kaynağa çok ihtiyaç gösteren memleketlerle, nisbeten az muhtaç olan memleketler arasında bir tefrik yaparak incelemek faydalı olur. Geleneksel bir toplum ile, bu iki on yıl içinde yardım yapan memleketler arasına katılması mümkün toplumlar arasında ciddi farklar vardır. Bu farklar dış yardımların idaresinde önemli sonuçları olacak niteliktedir. İleride maruzatımdaki sonuçlara temas edeceğim.

Gelişme halindeki memleketlerin, fert başına düşen yıllık gelir elli dolar olanında da, üçyüz dolar olanında da sorunları, dâvaları, güçlükleri aynı niteliktedir diye düşünüp bunların hepsi ile ilişkilerini yardım yapan memleketlerin ve kurumların aynı usullere göre yürütmelerinden isabetli netice alınacağına kani değilim. Meselâ teknik eleman yetersizliği, proje noksanı, toprak dağılımı dengesizliği, atıl idare, vergi sistemi bozukluğu hemen bütün memleketlerde vardır. Fakat bu problemlerde bir Amerikalı'nın şikâyetinin

muhtevası başkadır, bir İtalya'ninki başkadır, bir Türküni başkadır, bir Habeşlininki başkadır. Bunların içinden teknik eleman yetersizliği çeken, meselâ, Amerika ile Türkiye'yi nasıl aynı kategoride saymaya imkân yoksa, Türkiye ile Habeşistanı da aynı kategoride mütalea etmeğe mesağ olmamalıdır.

Dış kaynak, millî kaynağa bir ilâve olarak gelişme hızı açısından ve hemen bütün memleketlerin peşinde olduğu bir nimettir. Ancak her iyi şeyde olduğu gibi bunda da bir doz meselesi olduğunu hatırlamak icap eder. Dış açık, geri kalmış memleketlere verilen kaynaklarla karşılandığı, bunlarda belli şartlara bağlı krediler şeklinde olduğu için, iyi bir plâna başlanarak alınmaz, şartları iyice tartılmaz, fena kullanılırsa, yardım alan memleketin üretim örgüsünde, kaynakların ve gelirlerin dağılımında, tüketimin kompozisyonunda, önceden düşünülmeyen değişiklikler yapabilir.

Bu gerçek dış kaynakların plândaki gereklere göre alınıp kullanılmasını adeta zorunlu kılar. O kadar ki gelişme halindeki memleketlerin bir plâna sahip olmaları, başka faydası olmasa bile, sıf bu açıdan lüzumlu olabilir.

Dış yardımların bir de hükümlanlık hakları ile ilişkisi vardır. Ancak hükümlanlık konusunda milletlerin hassasiyetlerinin her zaman aynı ölçülerde kaldığını söylemek mümkün değildir. İleri olsun geri kalmış olsun hemen bütün memleketler, özellikle İkinci Dünya Harbinin tesiri ile, bu harpten sonraki iktisadî ilişkilerini tanzim ederken bu mefhumu kıskanç bir anlayışla telâkki etmeyi tercih edememişlerdir. Pek çok rakam ve bilgi yardım yapan kurum veya ülkelere açık tutulmuş, bunlar yardım alan devletlerin iç iktisadî ve malî politikalarını müzakere konusu yapmışlardır. Son yıllarda Fransa'nın önderliğini yapmağa çalıştığı

yeni yaklaşım bu konuyu, hiç değilse bazı batı ülkeleri için tekrar önemsetmeye başlamıştır.

Ancak yardım alan memleketlerden güçsüz olanlar, başka bir deyimle müzakere mevkileri müsait olmıyanlar için hükümlanlık hakları sorunu ciddi bir konudur.

Bu konuyu burada diplomatik usuller açısından ele almıyoruz. Yardım eden devletlerin ve kurumların yöneticileri değil memurları dahi yardım alan memleketlerin en yüksek yetkilileri ile doğrudan temas pratiğini yerleştirmişlerdir. Burada üzerinde durmak istediğimiz taraf, yardım alan memleketlerin ekonomilerini geliştirmek için seçtikleri hedefler ve araçlar ile yardım edenlerin hedefleri ve araçları arasındaki ilişkidir.

Dış yardımlar, ister milletler arası kurumlarca verilsin, ister devletler tarafından verilsin pek büyük bir kısmı itibariyle millî bütçelerden verilir. Millî bütçelerin Parlamentolardan geçmesi, yardım yöneticilerini milletvekilleri ve basın karşısında çok çetin gayretler göstermek zorunda bırakmaktadır. Bu arada yardım yapan memleket firmalarının, yardım alan memleket hukuku önünde yürütemediği çıkarlarının da ele alındığı bir vakiadır. Öte taraftan yardım kaynakları üzerinde dış yardım lehinde baskı yapan kurumların en önemlisi o memleketin büyük sanayiidir. Bu sanayi ağır masraflar gerektiren mamullerini geri kalmış memleketlere peşin para veya kısa vadelerle satmak imkânının az olduğunu bilir ve kendi hükümetlerini bu memleketlere kredi açmak hususunda zorlar.

Bunların dışında yardım yapan memleketlerin bir genel siyasî stratejisi vardır. Yardımlar bu stratejinin âletlerinden biridir. Bu ve bunun gibi özellikler dış yardımları yapan memleket yöneticileri

ni bazı kriterler kullanmağa, tercihler yapmağa sevkeder.

Bu tercihlerin, kendi hesaplarına binlinçli ve tutarlı olması için de bir takım rakamlara ve bilgilere ve bunların güvenilir olmasına yardım yapanlarca ihtiyaç hissedilir.

Bu ihtiyaç yardımların etrafında siyasi, hukuki, idarî, iktisadî, malî teknik ve şekli yönleri ile muazzam bir örgütün gelişmesine yol açar. O kadar ki, zamanla, dış yardımların orijinal nedeni, diğer yan kaygıların yanında küçülür, bazan unutulur.

Görülüyor ki yardım alan ekonomilerin toplumsal araç ve amaçları vardır. Yardım yapanların da öyle. Bu araç ve amaçların farklı oldukları haller var mıdır? Varsa nasıl bir telif yapmak mümkündür? Farkların önemi nedir? Bu farklar nasıl tesbit edilebilir? Farklara rağmen millî amaçlar ne dereceye kadar gözetilebilir?

Bunların cevaplanması, yardım alan memleketin siyasî, hukukî, iktisadî, teknik ilh, alanlarda iyi bir idare mekanizmasına ve iyi yapılmış bir plâna sahip olması halinde mümkün olur. Yardım alan memleket bunlardan ve özellikle bir plândan mahrum ise burada üzerinde durduğumuz noktaların varlığı ve yokluğu dahi anlamlı bir şekilde tayin edilemez.

Gelişme halindeki memleketlerde bilhassa Plânlı ekonomilerde Dış Yardım konusunun bu ön meselesine böylece temas ettikten sonra Dış Yardımların ne olduğunu kısaca anlatmak istiyorum.

Dış yardımlar ve dış açık terimlerini buraya kadar adeta müteradif gibi kullandım.

Halbuki dış açık her zaman dış yardımlarla karşılanmaz. Yardımlar ve kre-

diler, ve diğer sermaye akımları aynı nitelikte değildir.

Yardım, bağış veya tavizli (concessi-onary) kredi demektir. Bu tabir, bu kaynağın diğer kredilerden farklılığını göstermek için milletlerarası maliye edebiyatına girmiştir. Bunlar eğer kredi şeklinde ise çok uzun vadeli, uzun ödemesiz devreli, çok düşük faizli, bazan yerli para ile ödemeli ikrazlardır. Bağış halinde ise, yapılan ithalâtta doğan yerli paranın kullanılış yeri yardım yapanın tayin edeceği bazı şartlara bağlanır.

Yardım gibi tanıtılmasına rağmen orta vadeli krediler ve bu arada ihracatçı, imalatçı kredileri, bu kategoriye dahil edilmemektedir. Bilhassa Kalkınma Yardımları Komitesi (D.A.C.) nin kurulması sırasında ve bu komitelerin çalışmalarında bu konu işlenmiş, şu işaret ettiğim krediler yardım (aid) niteliğinde sayılmamış, bir ticaret ve iş (Trade) aracı sayılmıştır. Hemen şunu da ilâve edeyim ki bu kabil imkânların yardım hüviyetine girdiği haller vardır. Meselâ Türkiye çoğu 1954'den sonra olmak üzere 1950'li yıllarda bu kredilerin bir yardım gibi kullanmak zorunda kalmıştır.

Dış kaynakların malî şartları bir bakımdan ayrıca önemlidir. Bunların yıllık taksitleri ve faiz yükleri zaman içinde iyi yayılmaz ve memleketin dış ödeme imkânları müsait bir gelişme göstermez ise bu kredileri kullanan memleketlerin tediye muvazenesi sorunu vahimleşir, malî itibarı (credit worthiness) bozulur ve gelişmesini millî tercihlerine göre değil, alacaklıların tercihleri yönünde gerçekleştirmeye mecbur olur.

Dış kaynaklar sadece malî şartları yönünden değil, kullanılacağı yerler bakımından da bir tefrike tabi tutulmuşlardır. Eğer yardımlar yardım yapan memleketin mallarının alımında kullanılabilecekse buna **bağlı** (tied) yardım denil-

mektedir. Bugün serbest yardım yapan memleket hemen hemen kalmamıştır. Milletlerarası bazı kurumlar (IBRD ve IDA) ile İşveç yardımları bağlı değildir. Belçika gibi bazı memleketlerde meselâ Türkiye'ye yaptıkları yardımın bir kısmını serbest olarak vermektedirler.

Dış yardımlar bir de muhtevaları bakımından tefrik olunabilir. Bu tefrik artık umumileşmiştir denilebilir. Eğer yardım, genel cari ithalâtın finansmanına tahsis ediliyorsa buna Program kredisi, muayyen bir yatırımın ayrı usuller dahilinde finansmanını sağlıyorsa Proje kredisi denilmektedir.

Buna rağmen milletlerarası münasebetlerde, her kademede, dış yardım yerine yabancı sermaye akımının teşvik ve teshil edilmesinin telkini adeta bir âmen-tü olmuştur. Yabancı sermayenin teşeb-büs olarak getireceği yenilikler, yüksek organizasyon, teknik v.s.'nin değeri yardım alanlarca takdir ve teyid olunmasına rağmen, bunun millî ekonomi üzerindeki etkileri bakımından yardım kredilerinin yerini tutmasına imkân olmadığı hallerde de ileri sürülmesi, konsorsiyomların etkinliğini kredi alan bakımından azaltan (dilute) bir taraf olmuştur. Bu yardımı yapanların sorumlu kişilerinin sorumlu devlet müesseseleri dışında ilişkiler tesis etmesi yolunu açmıştır.

Son zamanlarda, gelişme dinamiğinin teknolojiye, bunun da insan unsuruna bağlı olduğunun çok konuşulur hale gelmesi yardım yapan devletleri, ötedenberi «kültürel sebeplerle» önem verdikleri teknik yardımları ön plâna almağa sevk etmiştir.

Bir memleket ekonomisi insan, insanların içinde çalıştıkları idare ve üniversite yolu ile etkilenebileceği görüşü, aslında portesi bakımından pek küçük olan teknik yardım türünün adeta malî yar-

dımların ön şartı olarak belirmesine imkân hazırlamıştır.

Bütün bunlar, yardımları idare eden teknisyen sınıfının nüfus (power) sağlama gibi beşerî bir meylinin de tesiri ile hız kazanmak tabiatındadır. Ayrıca yardımları idare eden kurum ve daireler genişlemek meylindedir.

Etkinliğin arttırılması gayreti turistik cazibenin de tesiri ile bunları muazzam birer özgür haline getirmiştir.

Yapılacak iş bunların tercihleri ile millî tercihler arasında geçilebilir bir köprü kurulmasıdır. Gerçekte plânlı ekonomilerle dış yardım yardım kaynaklarını halletmeleri gerekli olan mesele budur.

Bu önemli noktada ayık (sober) insanlara düşen bir misyon var. Bu misyon, ne yardım alınan ne de verenin gerçek yararlarına olmyan sonuçlara doğru gidiş varsa, ki bu sözlerin de, plânlı ekonomilerle olan ilişkileri de böyle sonuçların doğabileceğine dikkati çekmek istiyorum, onu önlemektir.

Eğer yardım yapanların tercihleri ve kriterleri belli kişi veya zümre çıkarına uygun olarak ve şuurlu bir politikanın neticesi olarak tayin edilmemiş ise, plân dış yardım köprüsünü sağlam olarak kurmak mümkündür.

Bu arada D.A.C. çalışmalarında, sadece yardımların global miktarı ve malî şartları üzerinde iyileştirme gayreti gösterilmekle yetinilmemeli, dış yardımların gelişme halindeki plânlı ekonomilere ne şekilde yardım yapılacağı da araştırılmalıdır. Ayrıca sözlerimin arasında gelişme halindeki memleketler arasında önemli yaşama farkları da bulunduğu değinmiştim. Bu farklar da göz önünde tutularak, dış yardımın idaresinde deontolo-

jik esaslar tesbitinde ilerisi için faydalar olduğuna kaniim.

Şunu da hemen söylemek isterim ki yardımı, yardım yapanın genel millî politikasından tecrit etmeğe şimdilik belki imkân yoktur. Fakat yardım münasebeti bir kere başladıktan sonra, açık düşmanlık hali ve ciddi değişiklikler müstesna yardımların azalıp çoğalması, hızlanıp yavaşlaması, en kritik zamanlarda kesilme ihtimali arzemesi plân-yardım ilişkisinin sağlamlaşmasına yardım etmez. Eğer bir memlekete yardım etmek için sebepler varsa, aynı sebepler memleketin millî tercihlerinin yerini almaya, yani plânını yapmaya heves etmek için yeter olmamalıdır. Bunun hassas olan tarafı yardımları idare eden memurların, teknik elemanların, yardım yapan memleketlerin veya kurumların genel politikalarında murad edileni mülâhaza etme ihtimalidir. Bu mübalâğa bazan çok normal ve masumane bir memuriyet anlayışından da doğabilir. Yardım alanın bir anahtar (key) projesinin gerçekleşmesini geciktirebilir ve bütün bir ekonomiyi etkileyen neticeler verebilir.

Burada yardım yapan memleketlerin yetkili idarecilerinin «discretion» undan ve iyi ilişki için bir «touch» sahibi olmalarını temenni etmekten başka bir şey söylemek güçtür.

Türkiye 1958'den sonra iktisadî şartlarını devamlı surette iyiye götürmekte olan bir memleketdir. Harcamaları, yatırımları dış ticaret politikası, vergi gayretleri, kaynakları iyi kullanma çabaları her yıl daha iyiye gitmektedir. Kabul edilen plân, ilmî bakımdan tutarlı makûl bir dokümandır. Böyle olduğu halde Türkiyenin aldığı yardımlar plânın istinat edeceği bir kararlılık göstermemiş, uzama gecikme ve tereddüt ufuktan silinmemiştir. Kredilere takılan hukukî, idarî teknik külfetler artmaktadır. Ayrıca bir ye-

minli murakıp havası içinde yardımların akibetini tayin meyli görünmektedir. İşlerin iyiye gittiği, plân-ki açık bir dokümandır- gereklerine göre istikrarlı bir politika takip edildiği bir sırada yardım işlerinin muntazam külfetlere boğulması sakıncalar doğurabilir. Bu sakıncalar bazan hiç kimsenin görmekten memnun olmayacağı neticeler verebilir. Mesele, ben şahsen 1964 yılı dış yardımlarının eksik ve geç tahakkuk etmesi, o yıl programının gerçekleşmesinde önemli boşluklar yaratmış, hükümetin reces-sion'a etkin tedbirleri süratle almasını önlemiştir, fikrindeyim.

Plânlı karma bir ekonomi konumuz olduğuna göre, alınan dış yardımların kamu teşebbüsleri ve özel firmalar arasında dağılışına da bir göz atmak lâzımdır. Acaba devlet, «aslan payını» kendisine mi ayırıyor?

Türkiyede durumun ne olduğuna baksak belki faydalı olur.

Türkiyede devlet aldığı yardımları nerede ihtiyaç varsa oraya sarfetmektedir. Bunlar da evvelce arzettiğim gibi ferdî olsun kamu olsun bütün teşebbüslerin yararına olan enfastrüktür yatırımları yahut pahalı, ağır, kârsız sübvansyon sanayileridir. İster özel olsun ister kamu olsun hem millî döviz imkânlarından hem de yardımlarla sağlanan kaynaklardan ihtiyaçları kadarını almaktadırlar. Eğer döviz imkânlarında bir darlık olursa bunun gerektirdiği kısılmalar, plânın uygun gördüğü öncelikler nazara alınarak yapılmaktadır.

Bu hususta memnuniyetsizlik gösterenlerin dayandıkları noktanın döviz sağlanması hususunda değil **dövizli-kredi** sağlanması hususunda olduğunu zannediyorum. Plânın ilk yıllarda uygun gördüğü mesele lüks istihlâke yönelen imalât kolları için devletten dövizli teşvik görmedi-

ği de ayrı bir vakıadır.

Görülüyor ki mesele daha ziyade orta ve uzun vadeli iç kredi kolaylığı dâvasıdır. Bu da elbette ayrı bir konudur.

Plân-yardım ilişkisinin sağlam bir şekilde kurulmasında ve işleminde yardım alana düşen görev yardım yapana düşenden az değildir.

Ekonomi istikrar içinde ve bilinçli bir plâna göre geliştirilmeli, iç finansman

gayreti asıl olmalı, sosyal yapıya krizlere karşı mukavemet kazandırmalı, idare cihazı alınan yardımların mahalline iyi bir şekilde harcanacağıının teminatı olacak kadar güçlü olmalıdır.

Her iki tarafın, kararlı tutarlı ve şuurlu gayretlerinin iyi netice vereceğini beklemek aşırı bir iyimserlik olmasa gerek. Bundan dünya yardım alan plânlı karma ekonomiler kadar yararlanacaktır.

İ M T A Ş

İTTİHADI MİLLÎ TÜRK ANONİM SİGORTA ŞİRKETİ

Merkezi: Karaköy, Ünyon Han — Tel.: 44 74 74 (Beş hat)

*Yarım asırlık tecrübesi olan
en güvenilir sigorta şirketidir.*

*Sermaye
VE
İhtiyatları*

TL.16.000.000

Her nevi sigortalarınız için emrinizdedir.

Özel Sektör Yatırımlarının İstikameti...

Eyüp KARADAYI

G enel anlamda plânın nihai hedefi; ıstihsal faktörlerinin en uygun bir şekilde tertibi ve kullanılması suretiyle hızlı bir kalkınma sağlamak, milletimizin hayat seviyesini yükseltmek, ve neticede yurdumuzu refaha kavuşturmadır. Bu perspektif içinde plân ve programların hazırlanması ve tatbikatı ile finansmanı mevzularında, özel sektör ile önceden istişarelerde bulunulması ve plândaki hedeflerle programlardaki provizyonların tesbitinde, plânla vazifeli teşkilât ile özel teşebbüs arasında gaye beraberliği zihniyeti içerisinde sürekli danışma ve dayanışma halinde çalışılması, kanaatimizce plânın başarısı bakımından kaçınılmaz bir zarurettir.

Genel ekonomik şartlarda vuku bulacak değişikliklerin ışığı altında plânların gözden geçirilerek yeni şartlara göre ayarlanması da yine, plânlı ekonomi rejiminin tabii bir neticesi olmaktadır. Bu itibarla, plânda bir kere yer almış bulunan yatırım previzyonlarının değişmez birer kaide olarak telâkki edilmesine de imkân yoktur, kanaatindeyiz.

Kabul etmek lâzımdır ki; özel sektör, kârlılık ve piyasa şartlarına uygun bir paralelde hareket etmek zorundadır. Bu bakımdan, plân dönemi içinde, bazan hedeften farklı neticelere gidilebilir. Aynı endişe ve gerçekler, geniş ölçüde kârlılık ve piyasa faktörlerine uymak zorunluluğunda bulunan İktisadi Devlet Teşekkülleri için de varittir. Hedeflerin tesbiti ile tatbikat devreleri sonlarında görülen eksiklik ve inhırafların Plânlama Teşkilâtı ve özel sektör temsilcileri arasında tartışılarak ortaya konmasında işte bu sebeple zaruret vardır.

Özet olarak Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında, yatırım mallarının imalatı teşvik edilmekle beraber, bu alanda halen ve fiilen tatmin edici bir faaliyeti olan tesislerden, plânın uygulanmasında ihtiyaç görülecek yatırım mallarının imalatında faydalanılması ve henüz imalatı denenmemiş yatırım malları için geniş ithâl imkânları sağlanması tavsiyeye değer görülmüştür. Kalkınma plânı sanayi sektöründe ilk beş yıl için 10 milyar liralık yatırım yapılmasını ön görmektedir. Bunun önemli kısmı yurt dışından

ithal edilecek makina, tezgâh, tesisat ve avadanlıklara tahsis edilecektir.

Burada önce yatırımların gerçekleştirilmesinde, plân ve programlar muvacehesindeki durumlarının gözden geçirilerek, bu konuda bazı reel prensiplerin ortaya konması meselesi karşımıza çıkmaktadır.

Yatırımları ana hatları itibariyle şöyle bir gruplamaya tabi tutmamız gerekmektedir:

- 1) Mevcut sanayiînin durumu muvacehesinde tevsiî önlenmek istenen yatırımlar,
- 2) Plânda yer alan ve kurulması teşvik edilen işkollarına ait yatırımlar,
- 3) Beş Yıllık Kalkınma Plânına girmemiş olmakla beraber, yeni ve özel ihtiyaçlar dolayısıyla yapılan yatırım talepleri.

Bu üç maddeye tabii afetlerle çeşitli kazalar sonunda meydana gelen «fevkalâde haller» den doğan acil yatırım ihtiyaçlarını ilâve edebiliriz. Gerçi bu konunun 3. madde ile birlikte mütalâası düşünülebilirse de, ayırmakta fayda vardır.

Yukarıda kaydedilen ana prensipler ile ilgili görüşlerimizi şöylece açıklayabiliriz:

1) Mevcut sanayiînin durumu muvacehesinde tevsiî önlenmek istenen yatırımlar konusunda hassasiyetle durmak lâzımdır. Memleket içinde fazla kapasite teessüs ettiği, yeterli tetkikler sonunda tesbit olunan işkollarında yeni bir kapasite yaratacak yeni yatırım veya tevsiie imkân verilmemesi en normal hareket olacaktır. Ancak ihracata yönelecek veya arttıracak, kalite ıslâhı, dar boğazları giderici ve prodüktiviteyi arttırıcı yatırım taleplerinin karşılanmasında da isabet olacağı aşîkârdır.

2) Plânda yer alan ve kurulması teşvik olunan işkollarına ait yatırım taleplerinin öncelikle karşılanması tabiidir.

3) Beş Yıllık Kalkınma Plânına girmemiş olmakla beraber, yeni ve özel ihtiyaçlar dolayısıyla yapılan yatırım talepleri sanayici için büyük önem taşımaktadır. Bu meyanda;

a— Yeni bir istihsal tekniğinin gerektirdiği yatırım ihtiyaçları,

b— Alınan özel bir siparişi imâl edebilecek özel evsftaki makineler itihali,

c— Memlekette bulunmayan ve fakat yeni bir mamûl çeşidinin imalinde öncülük vasfını haiz olacak mahiyetteki yatırımlara ait talepler, zikredilebilir.

Dördüncü bir madde olarak mütalâa edebileceğimiz tabii afetlerle çeşitli kazalar sonunda meydana gelen «fevkalâde haller» in doğurduğu acil yatırım talepleri meyanında;

a— Yangın, su baskını, zelzele gibi tabii afetlerin kullanılamaz hale getirdiği makina ve tesislerin yenilenmesi,

b— Çeşitli kazalar sonunda meydana gelen ve dahilde tamiri mümkün olmayan arızalar sebebiyle ortaya çıkan yenileme taleplerinden bahsedebiliriz.

YATIRIMLARIN MESLEK GRUPLARI İTİBARIYLA İNCELENMESİ.

1) GIDA SANAYİİ :

a — Et kesimi yapılan yerlerde sucuk ve pastırma imal bölgelerinde sakatatın, özellikle dil ve ciğerin fûme edilerek kıymetlendirilmesi ve bunun ihracat suretiyle değerlendirilmesine önem verilmelidir.

b — Şekerin, şekerli mamüller halinde ihracını temin maksadıyla gerekli tedbirler alınmalı, imalatçıları teşvik edilmelidir.

c — Yer fıstığı yağ tesislerinin kurulması, soya fasulyesi ekimi teşvik edilmeli ve gerekli yatırımlar, teşvik ve finanse olunmalıdır.

d — Birçok bitkisel yağ tesislerinin ilkel olmaları dolayısıyla küspede kalan fazla yağların ekstraksiyon suretiyle geri alınmasını temin için gerekli yatırımlar teşvik edilmelidir.

2) DOKUMA VE GİYİM SAYANAYİİ :

a — Bu sanayi kolunda, özellikle yünü sanayiinde fazla kapasite teessüs etmiştir. Kamgarn ve ince strayhgarn grubu yün ipliği tesisleri daha çok ithal malı ham madde kullandıkları cihetle, kapasite artımına sebep olacak iğ ve tezgâh ilâvesi uygun görülmemektedir. Ancak ihracatının artırılması yönünden büyük ümit beslediğimiz bu mamüllerin kalitelelerinin ıslâhı, dar boğazların giderilmesi ve produktivitenin artırılması için, lüzumlu yatırımların yapılmasında da zaruret vardır.

b — Ham maddesi dahilden sağlanan pamuklu mensucat sanayii için aynı şekilde düşünmek doğru olmayacaktır. Kendi kendimize yetmekten ziyade ihracaat gayesine matuf çalışmalar için, münhasıran bu gayeyi temin yönünde çalışacak sanayicilere yatırım imkânları sağlanmalıdır.

3) KÂĞIT SANAYİİ :

Bu konudaki özel sektör yatırımları, sargılı kâğıt ve karton-mukavva çeşitlerine dağılacaktır. Bununla ilgili yatırım talepleri karşılanmalıdır.

4) BASIM SANAYİİ :

a — Bugün memleketimizde Tipo, Ofset ve Tifduruk teknikleriyle kurulu tesislerde aşırı kapasite olduğu tahmin e-

dilmektedir. Buna karşılık basımevlerine klişe hazırlayan kuruluşların sayıları ve teknik imkânları yetersiz bulunmaktadır. Gazetelerin tesislerini yenileme yönünden yaptıkları taleplerin karşılanmasında zaruret vardır.

b — Yeni gelişmekte olan yaldızlı kâğıtlar, ince alüminyum levhalar, selefona kâğıtları ve plâstik ince malzeme üzerine baskı yapan özel tezgâhların sayısı çok az ve vasıflarının yetersiz olduğu gözük-mektedir.

c — Özel sektör yatırımları, ambalaj etiket baskısı, çeşitli renkli baskı işleri ve mevcut tesislerin yenilenmesi niteliğinde bulunmak zorunluluğundadır. Ayrıca alüminyum laminasyon tesisleri kurulmalıdır.

5) DERİ - KÖSELE İŞLEME SANAYİİ :

a — Ham olarak ihraç edilen deriler yerine, pikle veya mamûl deri ihraç edilmesi teşvik edilmelidir. Bunu temin içinde pikle ve mamûl deri ihraç eden tesislere tahsis ve kredi kolaylıkları gösterilmelidir.

b — Pikle ve mamûl deri ihraç eden tesislerin makine ve yatırım talepleri öncelikle karşılanmalıdır.

c — Deriden konfeksiyon eşya, kundura sanayiinde küçük işletmelerin birleştirilmesi, deri artıklarının değerlendirilmesi - aglomeri deri için yapılacak yatırımlar teşvik edilecek ve gerekli kredi kolaylıkları sağlanacaktır.

6) LÂSTİK SANAYİİ :

a — Rejenere lâstik fabrikası kurulması programa dahil edilerek bunun otolâstığı fabrikaları tarafından gerçekleştirilmesi için her türlü teşvik edici tedbirler alınmalıdır.

b — Oto lâstığı imalatında kullanılan ve önemli miktarda ithal edilen Reyon -

Nylon Kord bezinin memleketimizde yapılması çabasına hız verilmeli ve imkânları müsait olduğundan tekstil-oto lâstîği fabrikalarının müştereken çalışabilmeleri programlanmalıdır.

c — Lâstik dolgu maddelerinin dahilden temini için yapılması düşünülen yatırımlar teşvik edilmelidir.

d — Kaplama lâstik kullanım nisbetini yükseltmek ve bu arada lâstik kaplama fabrikalarını teşvik etmek lâzımdır.

7) PLÂSTİK İŞLEME SANAYİİ :

a — Memleketimizde plâstik işleme sanayii yönünden büyük bir kapasitenin olduğu ve istihsalin ihtiyacı fazlasıyla karşılayabilecek büyüklükte olduğu ifade edilmektedir. Bu bakımdan yeni bir kapasite ilâvesine ihtiyaç bulunmadığı meydandadır. Ancak, plâstik makinelerinin son zamanlarda memleket dahilinde yapılması, kapasitenin kontrolünü imkânsız bırakmaktadır.

b — Plâstik işleme sanayiinin önemli problemlerinden birisi olan «Metal-Kalıp» ların memleketimiz dahilinde, kendi imkânlarımızla yapılması teşvik edilmeli ve gerekli yardımlar yapılmalıdır.

8) KİMYA SANAYİİ :

a — Bu sanayi kolunda genellikle kamu sektörü tarafından, büyük kapasiteli ve büyük sermayeli tesisler kurulmaktadır. Kamu sektörünün etüd programında mevcut olup da, özel sektör tarafından yapılması mümkün görülen yatırım sahaları açıkça belirlilmeli ve bunu temin edici teşvik tedbirleri alınmalıdır.

b — Petrol - Kimya sanayiinin tamamlanmış olan kuruluş etüdlerinden sonra, yatırıma hızla geçilmelidir. Plâstik ham maddeleri imalâtı için yapılacak

yatırım talepleri öncelikle karşılanmalıdır.

9) MAKİNA İMALÂTI SANAYİİ :

a — Yatırım malları imalâtı memleketimizde henüz en az gelişmiş bir sanayi sahasıdır. Gerçekten çelik konstrüksiyon ve saç işlerinde memlekette küçümsemiyecek bir sanayiın bugün fiilen mevcut olması dolayısıyla şeker ve çimento fabrikaları ile bazı kimya tesislerinin mühim aksamının yurtdışı yapılabilmesi mümkündür.

b — Makina imalâtı sanayiinde başarı, birçok güçlüklerin yenilmesi ile elde edilebilir. Kamu Sektörünün bu sanayi koluna yönelmesinin isabetli bir hareket olmayacağı aşîkârdır. Herhalde özel sektörün başarı şansı, gerekli teşvik ve himaye tedbirleri alındığı takdirde çok daha fazla olacaktır. Torna, freze, mensucat v.s. yardımcı makineleri yedek parçaları imali için yatırım talepleri öncelikle karşılanmalıdır.

c — Madenî eşya sanayiinde özel sektör yatırımları plânda öngörülen değerlerden daha fazla olmuştur. Daha ziyade ithalâtı ikame için çalışan bu sanayi kolunda; yeni yatırım yapılmasından ziyade mevcut kapasitenin en uygun şekilde kullanılması tavsiyeye şayan görülmektedir.

d — İnşaat tekniğinde önemli yer tutan alüminyum çelik profil ve konstrüksiyon için yapılacak yatırımlar teşvik edilmelidir.

10) ELEKTRİK MALZEME VE CİHAZLARI İMAL SANAYİİ :

Bu sanayi kolunda büyük bir gelişme müşahade edilmektedir. Yeni yatırımların yanı sıra çeşitli elektrik malzemeleri imali için lüzumlu makinelerin ithaline ait yatırım talepleri öncelikle karşılanmalıdır.

11) TAŞIT ARAÇLARI MONTAJ VE İMALİ SANAYİİ :

Önce montaj olarak kurulması teşvik edilen bu sanayi kolu süratli bir gelişme göstermektedir. Montaj faaliyetinden imalât sanayiine geçişini hızlandıracak tedbirler alınarak, bu yöndeki yatırım taleplerine öncelik verilmelidir. Bir müddettenberi başlamış olan askerî kamyonların montaj ve kısmî imali faaliyeti teşvik edilmelidir.

12) ÇİMENTO VE CAM SANAYİİ :

a — Çimentodan yapılan hafif, hava boşluklu yapı malzemelerinin gelişmesi ve kullanılması teşvik edilmeli, yatırımlar için kolaylık gösterilmelidir.

b — Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında cam ve camdan mamûl eşya sanayii sektörü sadece şişe cam eşya (züccaciye) ve pencere camı bölümlerinde incelenmiş ve neticede şu hükme varılmıştır:

«Bugünkü kapasite 1968 yılına kadar talebi karşılayacak durumda olduğundan yeni yatırıma ihtiyaç yoktur.»

1963 - 1965 arasındaki 3 yıllık plân tatbikatı bu görüşün gerçeklere uymadığını ortaya koymuştur. Şöyle ki;

— Memleket ihtiyaçları peşin tahminlerin çok üzerinde artmaktadır.

— Talebin karşılanmasında mevcut üretim kapasitesi tek unsur olarak alınmamalı, mevcut tesislerin mamûl kalitesi yönünden imkânları kapasite ile birlikte gözönünde tutulmalıdır.

— Ve nihayet bu sektörün üretim konuları sadece şişe, züccaciye ve pencere camı olmayıp; emprime cam, kristal cam, cam elyaf, cam boru ve cam laboratuvarı malzemesi imali çeşitleri de vardır.

Bu konuda yapılan etüdler cam sanayiinde çeşitli imalât nevilerine göre mevcut istihsal ve ihtiyaç miktarlarını şöyle ortaya koymaktadır:

1) **Pencere camı** : Çayırova pencere camı fabrikasının mevcut kapasitesi yılda **37.500** tondur. Tesisin bu üretim kapasitesi yurt içi ve yurt dışı talepleri karşılayamamaktadır. **1970** yılında **dahili talebin. 52.000** tona yükseleceği ve aynı yıl **ihracatın 20.000 ton** olacağını hesaplayan ilgililer, mevcut tesise **35.000 tonluk üretim kapasitesi ilâve etmek** için teşebbüse geçmişlerdir.

2) **Emprime Cam** : Halen yılda **3 - 8 bin ton** arasında ithal edilen emprime cam **talebinin 1970** yılında **12.000 tona yükseleceği** tahmin edilmektedir. Bu konuda yapılan hazırlık ve çalışmaların desteklenmesi uygun olacaktır.

3) **Krital Cam** : Bugün için tamamen yurt dışından karşılanan kristal ev eşyası ve opal eşya imalatı için Paşabahçe fabrikası yılda **1500 ton kapasiteli yeni bir tesis** kurmak üzere teşebbüse geçmiştir. Projenin tahakkuku için gerekli teşvik tedbirleri alınmasında fayda vardır.

4) **Mevcut Şişe, Züccaciye Tesislerinin Durumu**: Her yerde olduğu gibi memleketimizde de şişe, züccaciye imalât el-üfleme veya otomatik makinelerle yapılmaktadır. Daima artan talepler karşısında mevcut tesislerin tevsiî ve yenilenmesi zarureti ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan kaliteyi düzeltici ve kapasiteyi artırıcı yeni yatırım talepleri uygun karşılanmalıdır.

5) Henüz memleketimizde imal edilmeyen cam-plâstik mamûller ile özellikle inşaat sektöründe, sıhhi tesisat ve taşıt araçları karoserleri imalinde, kimya endüstrisinde kullanılan cam elyaf (mat) ve bitüm takviyecisi olarak boru izalâs

yonunda, çatı örmede geniş çapta kullanılan cam elyaf (vlies) ince cam liflerinden mamûl 45-50 gr/m² ağırlığında ve 0.45 mm kalınlığında poröz bandları tesisi kurulması ile ilgili projeler dikkati çekmektedir.

6) Diğer birçok sanayi kollarında olduğu gibi «kalıp imali» önemli bir konu olarak burada da ortaya çıkmaktadır. Genellikle yurt dışından ithal edilen kalıpların dahilde imali için yapılan yatırım talepleri öncelikle karşılanmalıdır.

7) Plânda da belirtildiği gibi cam lifinden ve bilhassa cam yününden yapılan eşyanın üretim imkânları araştırılarak gerekli teşvik tedbirleri alınmalıdır.

NETİCE :

Sınai yatırımları, bir memleket ekonomisine hayat verecek organların ilâvesi veya mevcutların yenilenmesi olarak kabul ederek, peşinen verilmiş kati hükümlerin muhafazakârlığından kurtularak meseleyi geniş bir serbesti içinde mütalâa etmek mecburiyetindeyiz. Serbest rekabet ve piyasa ekonomisinin türlü şartları içinde çalışan özel sektör sayısının, memleket sorunlarını müdrik olarak, en isabetli şekilde hareket edeceğinden şüphe etmemek gerekir. Evvelden yapılan tahminlerle varılan hükümlerin her zaman için yanılabilirliğini kabul etmek, beklenmedik piyasa şartları ile teknolojik zaruretlerin ortaya çeşitli ihtiyaçları çıkartacağını kabul etmek gerekir.

ONARTEX

Inh. Dipl. - Volkswirt ADNAN ONART
(İktisat Fakültesi Mezunu)
GROSSHANDEL — EINZELHANDEL

Televizyon — Radyo — Ses alma cihazları
Buz dolabı — Havagazı ve Elektrik ocakları
Çamaşır — Ütü — Süpürge — Elektrikli traş makineleri.
Fotoğraf alet ve malzemeleri
Büro makine ve malzemeleri
Mabilya ve meşruşat - tekstil, Her nevi oyuncak
O N A R T E X
En müsait fiatlarla daima emrinizdedir.
Not : Asansör sağ taraftadır.

6 FRANKFURT/M.
KAISERSTR. 60/5 Cİ KAT

TEL. : 25 17 23
TELEGR. ONART

SÜMERBANK HAKKINDA ÖZET BİLGİLER

SÜMERBANK KONJONKTÜR VE NEŞRİYAT MÜDÜRLÜĞÜ

S Ü M E R M B A N K

Sümerbank, 3 Haziran 1933 tarih ve 2262 sayılı «Sümer Bank Kanunu» ile kurulmuştur. Kanun 11 Temmuz 1933 de yürürlüğe girmiştir.

Sümerbank, Genel durumu 12 Mart 1964 tarih ve 440 sayılı İktisadî Devlet Teşekkülleriyle Müesseseleri ve İştirakler hakkında Kanun ile düzenlenen bir İktisadî Devlet Teşekkülüdür. Tamamı Devlete ait ve ödenmiş 500 Milyon lira sermayesi ile İktisadî alanda ticarî esaslara göre faaliyet gösterir. Tüzel kişiliğe sahip ve faaliyetlerinde özerktir. Kanun ve tüzük hükümleri ile, Yönetim Kurulu Kararları dahilinde bir Genel Müdür tarafından yönetilir. İlgisi bakımından Sanayi Bakanlığına bağlıdır. Bakanlık, Sümerbank çalışmalarının kanun ve tüzük hükümlerine uygun olarak yürütülmesini gözetmekle görevlidir.

Bütün varlığı ile Devlete ait olan Sümerbank, Bankacılık, Sanayi tesislerinin

kurulması ve işletilmesi faaliyetlerini, karma ekonomi düzeni içinde, en yüksek verimliliği ve kârlılığı sağlayacak şekilde yürütmek suretiyle milletin toplu çıkarlarına yararlı olmak amacı ile çalışır.

Sümerbank, faaliyetlerini, tüzel kişiliğe haiz «Müessese» denilen işletmeleri ve iştirakleri kanaliyle yapar. Müesseseler Yönetim Kurulu kararıyla kurulur ve çalışma konuları, nitelikleri ve kuruluş yerleri bakımından bağımsız olarak yönetilmesi faydalı bulunan bir veya daha fazla işletmeyi ihtiva ederler. Müesseseler Yönetim Kurulunca atanacak bir Müdür ve Yönetim Komitesi tarafından idare edilirler.

Sümerbank'ın halihazır Müessese sayısı 17 dir. Bunlar faaliyet sahalarına göre topluca, Yünlü, Pamuklu, Kimya Sanayi Müesseseleriyle Alım ve Satım Müessesesi olarak 4 grupta tasnif edilebilir. Tahsis edilen sermayeleriyle bu müesseseler ve bunlara bağlı olarak çalışan fabrikalar şunlardır.

İ K T İ S A T

	Sümerbank Sermaye Hissesi (%)
1 — Antalya Pamuklu Dokuma Sanayii T.A.Ş.	81,62
2 — Bergama Pamuklu İp. Dok. Sanayii T.A.Ş.	72,27
3 — Manisa Pamuklu Mensucat A.Ş.	84,5
4 — Maraş Pamuklu Dok. Sanayii T.A.Ş.	64,7
5 — Eskişehir Basma Sanayii T.A.Ş.	75,3
6 — Salihli Pal. ve Val. Sanayii T.A.Ş.	51,0
7 — Çanakkale Pal. ve Val. Sanayii T.A.Ş.	79,1
8 — Ordu Soya Sanayii T.A.Ş.	75,0
9 — Sun'î Tahta Sanayii A.Ş. (BOLU)	20,0
10 — Mensucat Boyaları T.A.Ş. (TARSUS)	40,0 Tesis halinde
11 — Karaman İp. ve Pamuklu Mensucat T.A.Ş.	58,0 » »
12 — Adıyaman Pamuklu Dokuma Sanayii T.A.Ş.	92,09 » »
13 — Nevşehir Pamuklu Dokuma Sanayii T.A.Ş.	74,7 » »
14 — Porselen ve Çini Fab. Lt. Şirketi	50,0 » »

Bunları da içine alarak, Genel bir tasnifle, Sümerbank 7 Banka, 1 Sigorta Şirketi, 10 Tekstil Şirketi, 4 Çimento Şirketi, 3 Şeker Şirketi, 2 Gıda Şirketi, 10 Kimya Şirketi, 3 Demir-Çelik Şirketi, 4 Tarım-Ticaret Şirket ve 5 çeşitli Sanayii Şirketi olarak halen 11 i tasfiye halinde bulunan 49 şirkette, Ocak 1966 sonu itibarile 528.949.921.- TL. sermaye taahhüdü ile iştirake sahiptir ve bu taahhüdünün 525.641.261.- TL. sını ödemiştir.

Sümerbank mal ve hizmet fiatlarını tesbitte serbesttir. Bu mal ve hizmetlerden temel mal ve hizmet mahiyetinde o-

lanların fiatları, gerektiğinde Bakanlar Kurulunca tesbit edilebilir.

Sümerbank Müesseselerinin ve Sümerbankça yönetilen işletmelerin belli başlı istihşalleri, pamuklu ve yünlü dokuma, pamuk, tükiş ve yün ipliği, halı, ipekli dokuma, sicim-kendir, kanaviçe, reyon, selon, viskon, karbon ve sodyum sülfür, deri, kundura, saraciye, çimento, kiremit ve mahya, tuğla ateş tuğlası, porselen ve muhtelif harçlar, palamut ve valeks, soya yağı, sun'î tahta olarak geniş bir çeşitlilik gösterir.

1964 sonu itibarile, Müesseselerin genel istihşal miktarları toplamı şöyledir:

Pamuklu Dokuma	169.011.370	Metre
Yünlü Dokuma	4.446.419	Metre
Pamuk İpliği	29.859.3	Ton
Yün İpliği	2.950.6	Ton
Halı	37.107	M ²
Sicim	314.528	Kg.
Kanaviçe, jüt v. s.	1.438.418	Metre
Suni İpek (reyon)	622.166	Kg.
Viskon	940.404	Kg.
Selon	171.501	Kg.
Karbon Sülfür	472.740	Kg.
Deri	1.351.232	Kg.
Vidala - Süet	33.567.987	Dm ²

Sümerbankla ilişkilerini toplu sözleşmelerle sağlamlaştırmışlardır. Hemen bütün işçiler sendikalaşmış olduğundan toplu sözleşmeler kapsamı dışında kalan işçi sayısı yok denecek kadar azdır.

Personel eğitimi, zaman zaman açılan kurs ve seminerlerle yapılagelmekte; ayrıca, yurt dışı ve içinde de çalışmalarla ilgili sahalarda daha çok yüksek öğrenimli eleman yetiştirilmektedir.

Kuruluş yılı olan 1933 ten 1964 yılı sonuna kadar dış ülkelerde okutulan öğrenci sayısı 395'tir. Öğrenciler çokluk sırasıyla daha çok tekstil, makina, kimya elektrik, endüstri, iş idaresi, tekstil kim-

yası ve seramik sahalarında B. Almerika, İngiltere, B. Almanya, İsviçre, Fransa ve Belçika'da öğrenim yapmaktadırlar.

Yurt içi eğitim ve öğretim 1942 yılında başlamıştır. 1964 sonuna kadar yurt içinde Sümerbank adına okutulan öğrenci sayısı, % 69'u yüksek öğrenimde olmak üzere 945'dir.

Büyük Atatürk'ün verdiği «Sümerbank» ismiyle teşekkür, Türk ekonomi ve endüstri hayatında büyük yeri olan güçlü ve örnek çalışmalarına devamdadır ve anahtar şekilli SB işaretli bu çalışmaların sembolleşmiş güven verici teminatıdır.

(Basın 9894-A-2328)

ANKARA'DA Gür Ticaret Limited Şirketi

Ulus Bankalar Caddesi No. 14

İktisat Fakültesi Mezunu arkadaşlarımıza,

Buz dolapları, Çamaşır Makineleri, Elektrik Süpürgeleri, Gaz Sobaları, Hava Gazı Fırınları ve emsali malların etiket fiyatları üzerinden % 10 tenzilatla mal vermektedir.

Gür Ticaret Limited Şirketinin Ortak Müdürü Halûk Tatarâğası Fakültemizin ilk mezunlarından olması hasebile, sırf iktisatlılar için yapmakta olduğu bu tenzilatı bütün mensuplarımıza memnuniyetle duyururuz.

3 parmağa kadar BORU İMALÂTINA BAŞLANMIŞTIR

Yıllık imalât kapasitesi 50.000 Ton

1964 İMALÂT PROGRAMI

STANDARD İMALÂT

Siyah, Galvanizli ve bitümlü borular. Din 2240 a göre
 $\frac{3}{8}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, 1, $1\frac{1}{4}$, $1\frac{1}{2}$, 2, $2\frac{1}{2}$, 3"

Sanayi boruları

13×0.9, 16×0.9, 19×0.9, 21×0.9, 25×1, 32×1.20 m/m

SİPARİŞ ÜZERİNE İMALÂT

13, 16, 19, 25, 32, 38, 42, 49, 60, 76, 90 m/m çapında
0,8 ilâ 3 m/m et kalınlığında her çeşit borular.

PROFİL BORULAR

Üçgen, kare, dikdörtgen, heksagonal, oval ve sair
şekillerde borular

Fabrikalar : Pendik Temenye — Florya, Beşyol İstanbul

Büro : Salıpazarı Han Kat 8 Tel ; 44 74 27 - 44 74 26 Satış ; 44 76 03

Telgraf: BORUSAN, İstanbul

B S BORU SANAYİİ

ANONİM ŞİRKETİ - İSTANBUL

FAZLA YORGUNLUKTAN İLERİ GELEN
Vücut kırığına karşı

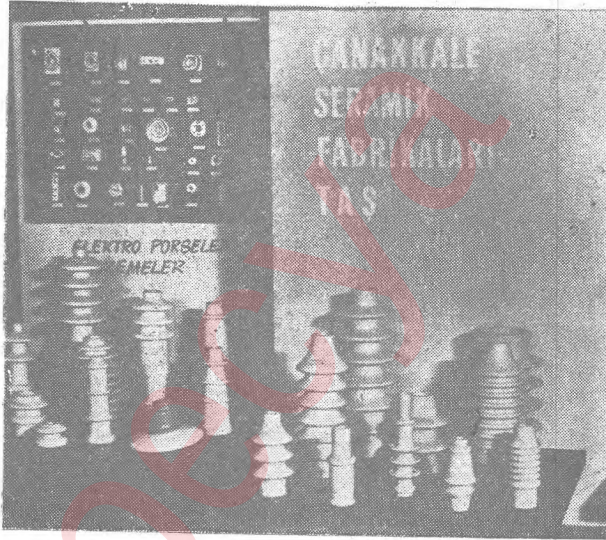

OPON

OPON, baş, diş, adale, sinir
ağrılarını teskin eder
OPON, grip ve nezle başlan-
gıcında birçok fenalıkları önler
OPON, günde 6 tablet alınabilir

ÇANAKKALE Seramik Fabrikaları A.Ş.

Türkiyede ilk defa beynelmilel
norm ve evsafa uygun olarak
imâl etmekte olduğu

KAROFAYANS

(BEYAZ VE RENKLİ)

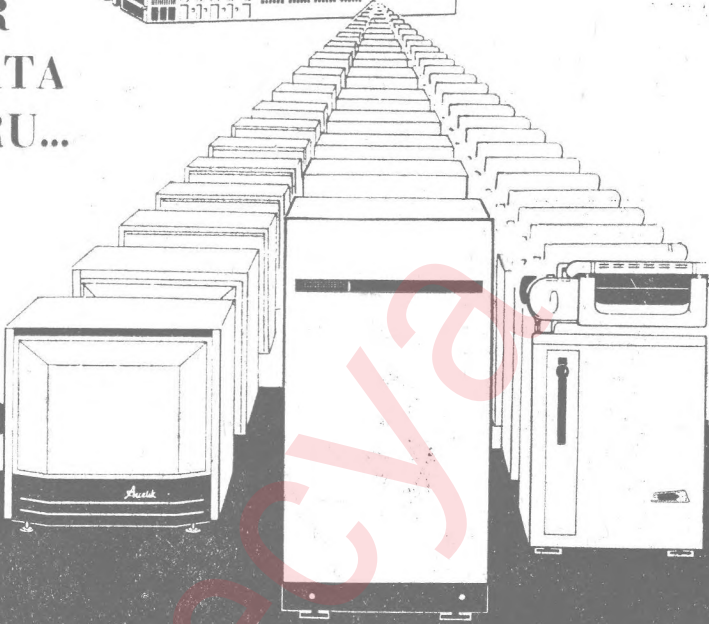
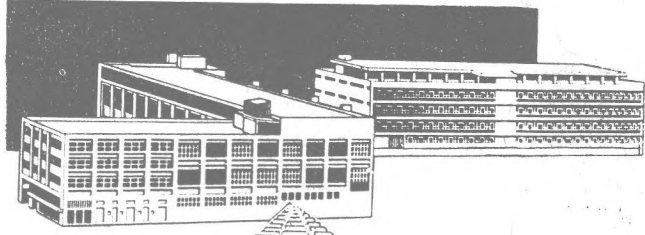
İZALATÖR

(ALÇAK VE YÜKSEK GERİLİM)

Elektro porselen ve sair seramik mamullerini
piyasaya arz etmektedir.

Müracaat: Galata, Tersane Cad. Kipman Han Kat 5, Tel: 49 62 50
Fabrika : Tel. Çan 29 Telgraf: Kaleseramik - İstanbul

DAHA
RAHAT
BİR
HAYATA
DOĞRU...

Seri imalât sayesinde sağlanan
uygun fiyatlar,

ARÇELİK

kalitesi ve konforundan
daha geniş halk kitlelerinin
faydalanmasını sağlıyor.

seka işletmesi

kâğıt, karton
istihsalinde
rekor seviyede.

Türkiye
Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi
İzmit

Doktorunuzun verdiği reçeteye göre eczaneden aldığınız ilâcın sizi sıhhatе kavuşturacağına nasıl güveniniz varsa, TAMEK mâ-mullerinin nefaset, lezzet ve mükemmeliyetine de aynı derecede güvenebilirsiniz.

- DOMATES MAMULLERİ
- HAZIR YEMEKLER
- KOMPOSTOLAR
- REÇEL ve MARMELATLAR
- ZEYTİN ve TURŞULAR
- SEBZE KONSERVELEİ

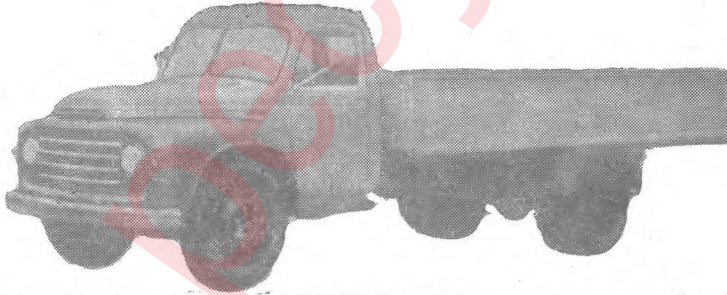
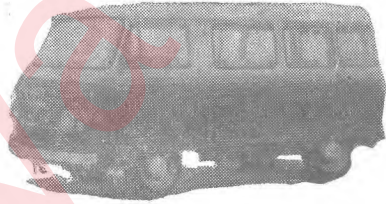
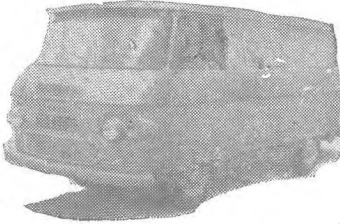
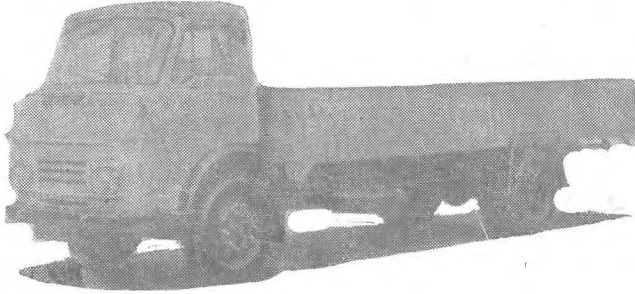
TAMEK
KONSERVELEİ

YEGÂNE KALİTE KONSERVE

ROOTES GRUBU MAMULATI

(C O M M E R)

KAMYON KAMYONET ve MİNİBÜSLERİ

Türkiye Distribütörü :

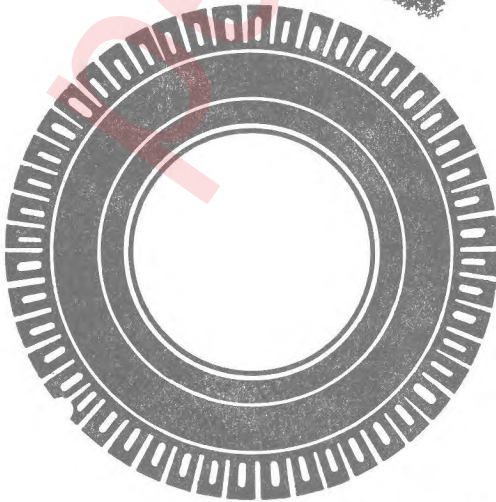
O T O M A K

TÜRK TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

Büyükdere Caddesi No. 66 Beyazıd Han
MECİDİYEKÖY — İSTANBUL

Servis İstasyonu: Dolapdere Caddesi No. 219 — PANGALTI
Telefon : 48 37 78 - 47 59 91 Telgraf Adresi : OTOHİL

PIRELLI

TAŞIMA
GÜCÜ
EN
FAZLA OLAN
LASTİK